

ENHETEN FÖR UTREDNING OCH LÄRARUTBILDNING

Lärarytutbildningens omvärld

Statistik, policy och debatter 2018

Göteborg, februari 2019
Diarienummer: GU 2019/502

Ansvarig utredare

Daniel Berlin: daniel.berlin@gu.se

Enheten för utredning och lärarutbildning
Skolgatan 2, Box 135, 405 30 Göteborg
031-786 00 00

Innehåll

Bakgrund.....	5
Läraryrket i siffror.....	6
Färre sökande och färre antagna.....	6
Hur många studerar till lärare?.....	9
Hur många examineras från läraryrket?.....	11
Genomströmning.....	13
Skolans personalbehov och högskolans examinationsbehov.....	15
Lärarnas löneläge.....	19
Läraryrket i siffror: sammanfattning.....	19
Policyåret 2018: beslut, utredningar och myndighetsrapporter.....	20
Ny regering och fyrtioöverenskommelse med 73 punkter.....	20
Nya och gamla insatser för att få fler behöriga lärare.....	20
Valideringsdelegationen.....	21
CSN: Måttliga effekter av högre bidrag till KPU-studerande (än så länge).....	21
Regeringen och UHR om tillträde till läraryrket.....	22
UKÄ har kartlagt lärosätenas samverkan kring dimensionering.....	23
UKÄ utvärderar läraryrket.....	23
Lite läraryrket på läraryrket enligt UKÄ-rapport.....	23
Komvuxutredningens synpunkter på ämnes- och yrkesläraryrket.....	23
Internationaliseringsutredningens slutbetänkande.....	24
Slutbetänkande angående bättre skola genom mer attraktiva skolprofessioner.....	24
Organisationsöversyn av de statliga myndigheterna inom skolväsendet.....	25
Försöksverksamhet och utredning av praktisk forskning.....	25
Strutten föreslår ändrat dimensioneringsförfarande för läraryrket.....	26
Nyheter från Göteborgs stad och Göteborgsregionen.....	27
Debattåret 2018: centrala diskussionsteman.....	28
Läraryrket, läraryrket och situationen i skolan.....	28
Omdebatterad utbyggnad av läraryrket.....	29
Alla vill ha alternativa, snabbare och flexibla vägar.....	30
Dags för fristående läraryrket?.....	31
Har Sverige för många ämnesläraryrket?.....	31
Arbetsintegrerade utbildningar i ropet.....	32
Debatten om antagningskrav fortsätter i Sverige (och Norge).....	32
Fortsatt debatt om läraryrket innehåll och kvalitet.....	34
Fortbildning för lärare.....	34
Debattåret 2018: sammanfattning.....	35
Avslutande kommentarer.....	36
Bilaga A Läraryrket jämfört med andra yrkesutbildningar.....	37

Sammanfattning

På uppdrag av Samordningsnämnden för lärarutbildning (SOL) vid Göteborgs universitet bedriver Enheten för utredning och lärarutbildning (EUL) kontinuerlig omvärldsbevakning av lärarutbildningsrelaterade frågor. Föreliggande rapport redovisar resultatet av 2018 års bevakning, och beskriver de förhållanden, diskussioner och beslut som EUL uppfattar som de viktigaste under året.

Sedan de nya examina infördes 2011 var antalet förstahandssökande till lärar- och forskollärarutbildningarna under flera år på uppåtgående, men höstterminerna 2017 och 2018 har antalet förstahandssökande minskat. Antalet nybörjare på lärarutbildningarna har också ökat sett över några år, men sjönk från cirka 15500 läsåret 2016/17 till cirka 15 000 personer 2017/18. Antalet examinerade lärare steg något mellan 2016/17 och 2017/18 från 7700 till 8400. Officiella prognoser pekar på att det kommer att råda stor brist på behöriga lärare framöver. Enligt Skolverket måste antalet programnybörjare på lärarutbildningarna öka från det senaste läsårets 15 000 till 23 700 per läsår för att skolans framtida behov av lärarutbildade ska tillgodoses.

Åtgärder mot lärarbristen har varit på tapeten under året, och det finns en bred enighet om att det behövs snabba och flexibla utbildningar till lärare för personer med rätt förkunskaper som inte vill genomgå ett långt lärarprogram. Arbetet med validering behöver intensifieras enligt flera aktörer. Det finns en diskussion om huruvida de reguljära lärarutbildningarna ska byggas ut eller inte. I vissa läger är det mer eller mindre självklart att lärarutbildningarna måste byggas ut så att fler behöriga lärare examineras. Samtidigt finns det i andra läger skepsis mot att öka antalet platser på en utbildning som har så lågt söktryck, stora avhopp och omfattande kvalitetsbrister. Många politiker vill istället att antagningskraven till lärarutbildningen ska skärpas för att öka genomströmningen och öka utbildningens attraktivitet.

Innehållet i lärarutbildningen har också diskuterats, och många kräver ett ökat fokus på klassrumsnära inslag som metodik och betygsättning samt mer och bättre VFU. Frågan om lärares fortbildning har diskuterats flitigt. Även om inga skarpa förslag ligger på bordet, finns tydliga signaler om att staten genom ett s.k. professionsprogram vill ta ett fastare grepp om lärarnas fortbildning.

Det är svårt säga vilka frågor som kommer att vara mest i ropet framöver. Gissningsvis kommer lärosätena dock att behöva förhålla sig till fortsatta försök att skapa snabbare och flexibla vägar till läraryrket. Kanske kan man också förvänta sig besked om vilken roll lärosätena ska spela i professionsprogrammet och lärares fortbildning. På lite längre sikt kan det komma att bli nödvändigt att förhålla sig till beslut om skärpta antagningskrav.

Bakgrund

På uppdrag av Samordningsnämnden för lärarutbildning (SOL) vid Göteborgs universitet bedriver Enheten för utredning och lärarutbildning (EUL) kontinuerlig omvärldsbevakning av lärarutbildningsrelaterade frågor. Den här rapporten redovisar resultatet av 2018 års bevakning och ger en övergripande beskrivning av det sammanhang som lärarutbildningarna vid Göteborgs universitet befinner sig i. Rapporten är i första hand tänkt att fungera som underlag för Samordningsnämndens strategiska diskussioner, men kan förhoppningsvis vara värdefull för alla som vill ha en samlad översikt av det senaste årets viktigaste siffror, diskussioner och beslut på lärarutbildningsområdet. Årets rapport är den andra i sitt slag (den första publicerades i februari 2018) och planen är att liknande omvärldsrapporter även fortsättningsvis ska levereras i början av varje kalenderår. Rapportinnehållet har stämts av med SOL:s ordförande.

Rapporten är uppdelad i tre innehållsliga kapitel, plus ett kapitel med några avslutande reflektioner. I det första kapitlet *Lärarutbildningen i siffror* presenteras statistik som ger en bild av lärarutbildningens omfattning och volymmässiga utveckling. Här redogörs också för det nationella läget när det gäller tillgång och efterfrågan på lärarutbildade. Det andra kapitlet *Policyåret 2018* är en kortfattad genomgång av årets viktigaste beslut, offentliga utredningar och myndighetsrapporter. I det tredje kapitlet, *Debattåret 2018*, görs ett försök att sammanfatta den offentliga debatten om lärarutbildningen i ett antal teman.

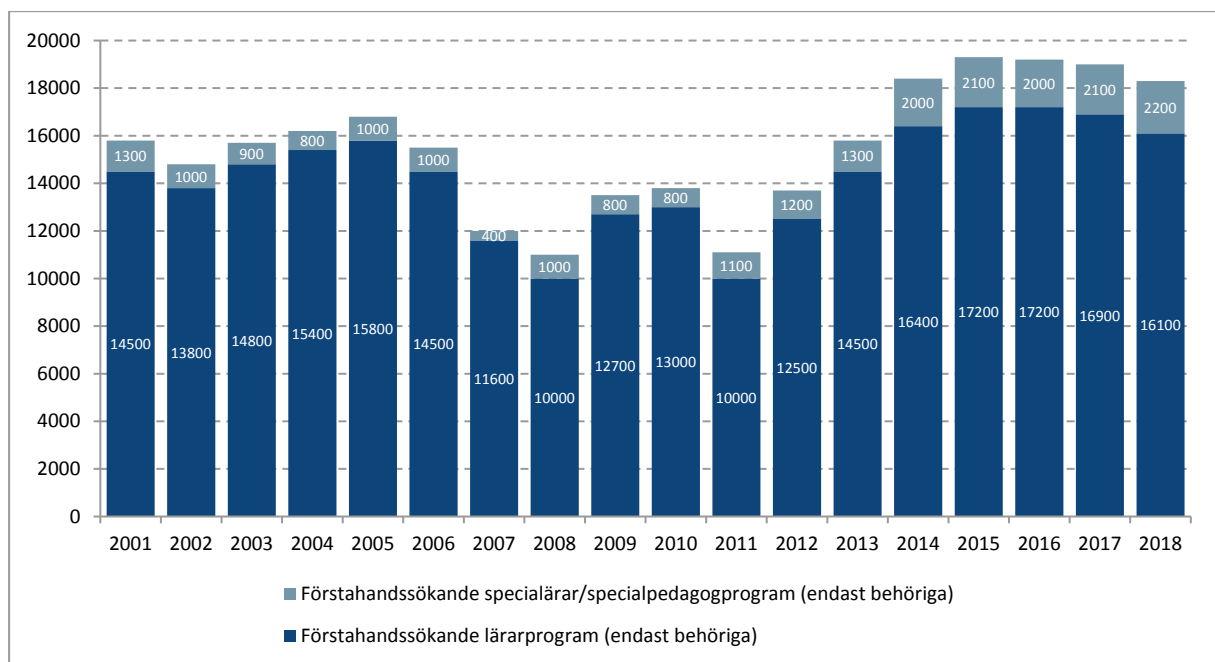
Lärarutbildningen i siffror

Färre sökande och färre antagna

Inför höstterminen 2018 hade Sveriges lärarutbildningar tillsammans 16100 behöriga förstahandssökande. Det var cirka 800 personer färre än hösten 2017, vilket innebar en femprocentig minskning och en fortsättning på den nedåtgående trend som inleddes 2015. Figur 1 nedan visar antalet förstahandssökande till lärarutbildningarna alla höstterminer mellan 2001 och 2018. Även om lärarutbildningens söketal alltså sjunkit tillbaka något i närtid framgår det av figuren att de är förhållandevis höga i ett längre historiskt perspektiv. Det genomsnittliga antalet förstahandssökande för höstterminerna 2001-2017 är 14200, vilket alltså är nästan 2000 färre än 2018.

Att antalet förstahandssökande minskat de senaste åren är inget unikt för lärarutbildningarna, utan gäller flera av de stora yrkesutbildningarna i den svenska högskolan.¹ Detta beror troligen på det relativt goda läget på arbetsmarknaden och att årskullarna av 19-24 åringar under några år varit relativt små.

FIGUR 1: ANTAL FÖRSTAHANDSSÖKANDE TILL LÄRARUTBILDNINGARNA HT 2001-2018

Källa: UKÄ statistikdatabas (siffror avrundade till närmaste hundratal). Data avser höstterminen respektive år. Antalet förstahandssökande avser de personer som i den första sökomgången sökt ett utbildningsprogram genom Universitets- och högskolerådets (UHR) antagnings-system (endast behöriga). Antalet antagna avser antalet antagna efter andra antagningsomgången (urval 2). "Lärarprogram" avser de fyra examina i 2011 års lärarutbildning, den tidigare ospecificerade lärarexamen och de åtta lärarexamina som den ersatte 2001.

Speciallärar- och specialpedagogutbildningarna hade 2200 förstahandssökande hösten 2018. Det var en ökning på cirka fem procent jämfört med året innan. Mellan 2013 och 2014 skedde en markant ökning av förstahandsansökningarna till dessa utbildningar, och antalet har sedan dess legat kvar på dessa historiskt sett höga nivåer.

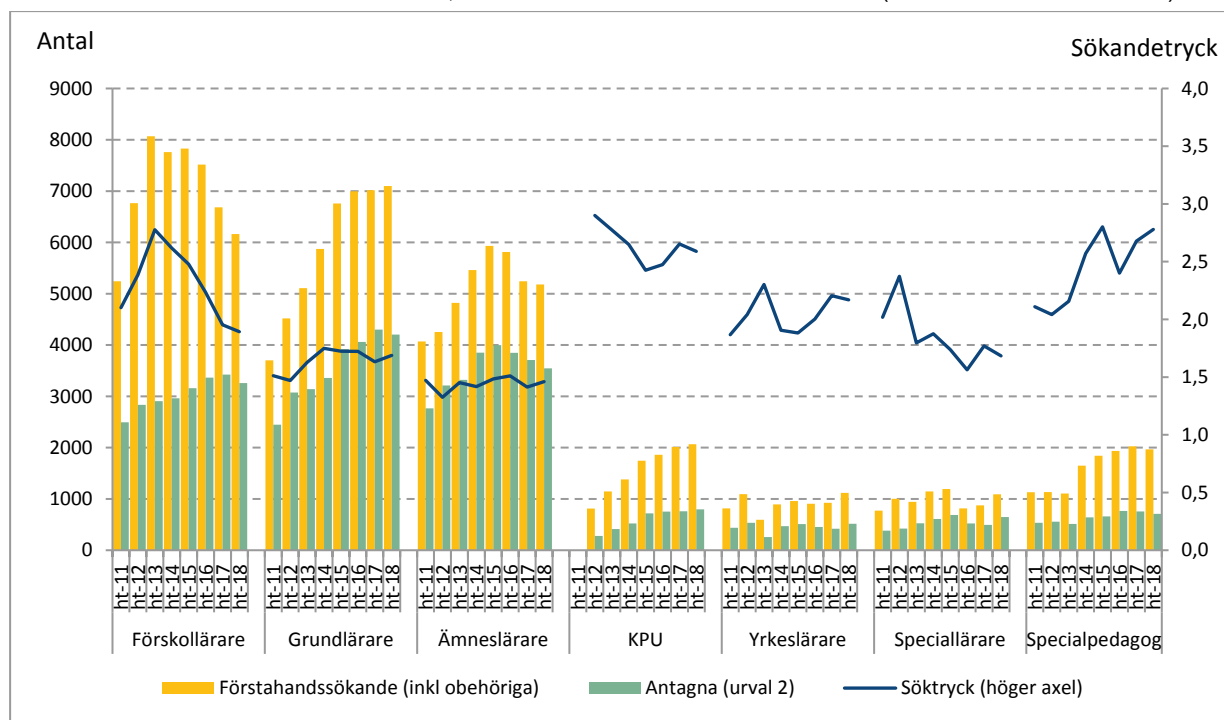
Totalt hade alltså 18300 personer något av lärarprogrammen eller ett speciallärar/specialpedagogprogram som sitt första val inför höstterminen 2018. Det motsvarar ungefär var femte av de totalt 86500

¹ [UHR 2018-10-15: Analys av antagningsstatistik](#)

förstahandsansökningarna till den svenska högskolans yrkesexamensprogram. Se bilaga A, figur A1 och A2 för en grafisk illustration.

Figur 1 ovan visar sökutvecklingen för lärarutbildningen som helhet. I figur 2 nedan visas mer detaljerad information om antalet förstahandssökande till de olika lärarprogrammets höstterminsantagningar mellan åren 2011 och 2018. För att kunna särredovisa det reguljära ämneslärarprogrammet och kompletterande pedagogisk utbildning (KPU), som också leder till en ämneslärarexamen, används data från Universitets- och högskolerådet (UHR).² Eftersom UHR:s statistik inkluderar obehöriga förstahandssökande skiljer sig totalsiffrorna åt mellan figur 1 och figur 2.³

FIGUR 2: ANTAL FÖRSTAHANDSSÖKANDE, ANTAL ANTAGNA OCH SÖKANDETRYCK (HÖSTTERMINER 2011-2018)

Källa: UHR:s publicerade analyser av ansökningsstatistik HT2018. Sökandetryck, som representeras av linjerna och läses av till höger i diagrammet, anger antalet förstahandssökande per antagen på hösten. Antalet förstahandssökande avser de personer (inklusive obehöriga) som i den första sökombgången sökt ett utbildningsprogram genom Universitets- och högskolerådets (UHR) antagningssystem. Data avser antalet förstahandssökande och antal antagna efter Urval 2. (Detta skiljer sig från 2017 årsrapport då antal förstahandssökande avsåg sista anmälningsdag) KPU= Kompletterande Pedagogisk Utbildning, som leder till ämneslärarexamen.

Sökutvecklingen har sett olika ut för de olika programmen. Antalet förstahandssökningar till *förskollärarprogrammet* steg mellan 2011 och 2013. Därefter har antalet minskat och särskilt kraftig har minskningen varit de senaste två åren. 2018 var det knappt 6200 personer som hade förskollärarprogrammet som förstahandsval, jämfört med lite drygt 8000 förstahandssökande 2013. När det gäller *grundlärar-*

² Den officiella UKÄ-statistiken som används i figur 1 redovisas endast per examen, vilket gör att den inte kan användas för en särredovisning av KPU och ämneslärarprogrammet.

³ Andelen obehöriga sökande av alla sökande varierar mellan de olika utbildningarna. Förskollärarprogrammet, grundlärarprogrammet och ämneslärarprogrammet, som i normalfallet enbart har gymnasiala behörighetskrav, har en låg andel obehöriga sökande. Yrkeslärare, som kräver dokumenterad tidigare yrkeslivserfarenhet, har en högre andel obehöriga. Detsamma gäller speciallärar- och specialpedagogprogrammen samt kompletterande pedagogisk utbildning som kräver tidigare akademiska förkunskaper.

programmet ökade antalet förstahandssökande ganska kraftigt de första åren, men sedan 2016 har ökningen slagit av på takten något även om antalet sökande fortfarande stiger. Programmet hade 7100 förstahandssökande hösten 2018. Den populäraste inriktningen var F-3 med cirka 3400 förstahandsansökningar, följt av 4-6 med cirka 2000 och fritidshem med cirka 1600.

Ämneslärarprogrammet hade ett ökat antal förstahandssökande fram till 2015, men har därefter sjunkit tillbaka något och landade på knappt 5200 hösten 2018. Drygt 4300 av dessa hade sökt inriktningen mot gymnasiet, och strax över 800 hade valt inriktningen mot årskurs 7-9. *Kompletterande pedagogisk utbildning* (KPU) har ökat år för år och hade 2018 nästan 2100 förstahandsansökningar.⁴ Om man adderar ihop förstahandsansökningarna till ämneslärarprogrammet och KPU var det således cirka 7200 förstahandsansökningar till de utbildningar som leder till ämneslärarexamen. Trots den nedåtgående trenden tillhör forskolläraryrket, ämneslärarprogrammet och grundlärarprogrammet fortfarande högskolans mest sökta yrkesutbildningar. Detta gäller vare sig man inkluderar obehöriga sökande eller ej. En illustration av detta finns i bilaga A, figur A3.

Intresset för *Yrkeslärarprogrammet* har varit relativt stabilt under perioden, med en liten svacka hösten 2013. Hösten 2018 hade programmet cirka 1100 förstahandsansökningar. Ansökningarna till *speciallärarprogrammet* var som högst 2014, och har gått ned sedan dess, även om antalet förstahandssökande steg mellan 2017 och 2018 (från 900 till 1100). Antalet som vill läsa *specialpedagogprogrammet* har ökat kraftigt jämfört med 2013, men sjönk något mellan 2017 och 2018 (1900 förstahandssökande 2018 jämfört med 2000 2017).

Figur 2 visar också hur många av de som söker en lärarutbildning som blir antagna. Antagningsstatistiken visas i de gröna staplarna. Höstterminen 2018 antogs ungefär 12600 personer till någon av lärarutbildningarna, och 1400 till en speciallärar- eller specialpedagogutbildning. Sedan de nya examina inrättades 2011 har antalet antagna ökat kontinuerligt för lärarutbildningarna som helhet, även om det skedde en tillbakagång hösten 2018 jämfört med året innan. Om vi tittar närmare på de enskilda programmen ser vi att *forskolläraryrket* och *grundlärarutbildningen* har fått ett större antal antagna varje år från 2011 till 2017, men att antalet minskade 2018. Antalet antagna till *ämneslärarutbildningen* ökade mellan 2011 och 2015 och har därefter minskat år för år. Alla dessa tre utbildningar har dock fler antagna 2018 än 2011.

När det gäller *yrkeslärarutbildningen* har antalet antagna gått upp och ned sedan 2011. Hösten 2018 antogs drygt 500 personer. De två påbyggnadsutbildningarna till *speciallärare* och *specialpedagog* har också haft varierande antagningsvolym. *Kompletterande pedagogisk utbildning* har fått fler antagna varje år sedan 2011, och landade hösten 2018 på precis under 800 antagna. Yrkeslärarprogrammet, speciallärarprogrammet, och kompletterande pedagogisk utbildning är de enda lärarprogrammen där antalet antagna var högre hösten 2018 än hösten 2017.

I figur 2 ovan redovisas också hur sökandetrycket, det vill säga antalet förstahandssökande (inklusive obehöriga) per antagen, ser ut för de olika programmen.⁵ Sökandetrycket illustreras av linjerna i diagrammet och läses av på den högra axeln. Höstterminen 2018 hade utbildningarna till *specialpedagog* och *kompletterande pedagogisk utbildning* det högsta sökandetrycket (2,8 respektive 2,6 förstahandssökande per plats), medan *ämneslärarprogrammet* hade det lägsta söktrycket på 1,5. I jämförelsen mellan dessa program bör man dock beakta att KPU och specialpedagogprogrammet normalt sett har en relativt hög andel obehöriga sökande, vilket beror på att de har andra förkunskapskrav än exempelvis ämneslärarprogrammet, forskolläraryrket och grundlärarprogrammet.

⁴ Notera dock att exempelvis Göteborgs universitet inte har höstantagning till KPU.

⁵ Notera att även obehöriga sökande ingår i beräkningen av sökandetryck, vilket gör att sökandetrycket är högre än vad som redovisas i viss officiell statistik där endast behöriga sökande ingår.

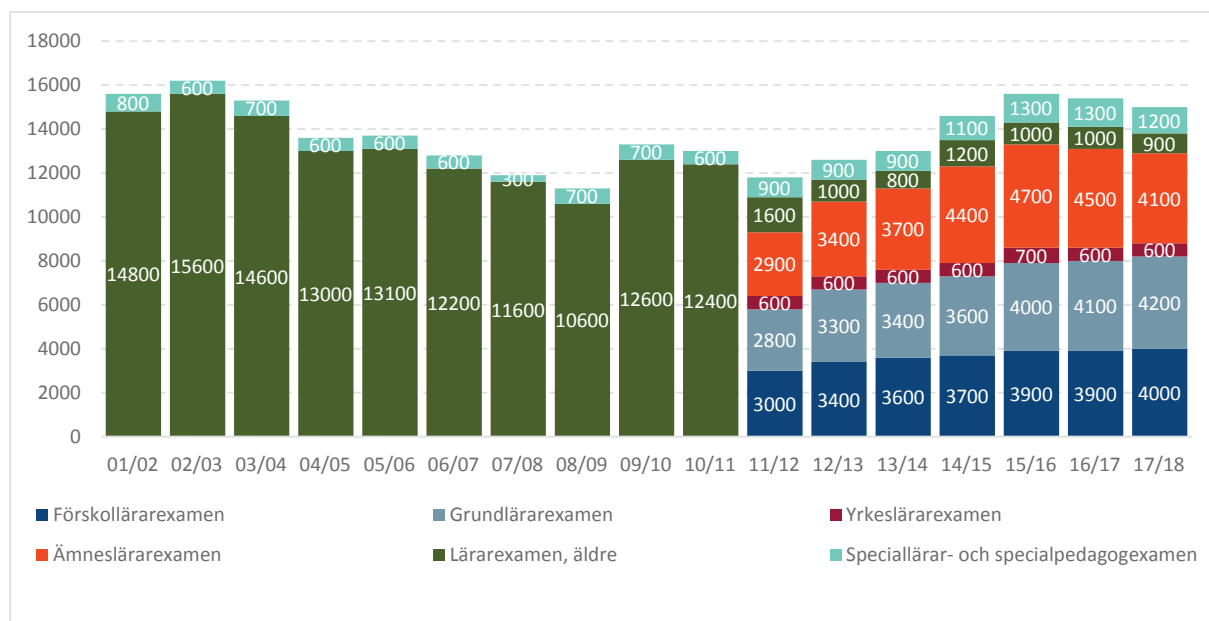
Hur många studerar till lärare?

Vi lämnar nu beskrivningen av hur många som söker och hur många som antas, och ska istället ägna oss åt hur många som faktiskt påbörjar och studerar på lärarutbildningarna. Vi börjar med en redovisning av hur många personer som påbörjat en lärarutbildning läsår för läsår under 2000-talet.

I början av 2000-talet påbörjade ungefär 15000 personer en lärarutbildning varje läsår. Läsåret 2004/05 innebar en tämligen abrupt minskning av antalet nybörjare ned till cirka 13000. Sedan fortsatte antalet nybörjare att minska och var 2008/09 nere under 11000. Nästföljande år växte nybörjarskaran tillfälligt, för att återigen krympa när de fyra nya lärarexamina infördes 2011. Därefter ökade antalet lärarutbildningsnybörjare stadigt under några år, men de två senaste läsåren 2016/17 och 2017/18 har antalet minskat. Läsåret 2017/18 var antalet nybörjare på lärarutbildningen strax under 14 000. Dessutom började cirka 1200 personer en speciallärar- eller specialpedagogutbildning.

De olika lärarutbildningarna och påbyggnadsutbildningarna till speciallärare och specialpedagog är, om vi betraktar dem som en enda utbildning, högskolans klart största yrkesutbildning. Läsåret 2017/18 stod de för nästan en tredjedel av alla nybörjare på högskolans yrkesexamensprogram. Om vi ser till enskilda lärarprogram är förskollärarprogrammet, grundlärarprogrammet och ämneslärarprogrammet bland de största yrkesprogrammen. Jämförelsen med övriga yrkesprogram illustreras i bilaga A.

FIGUR 3: ANTAL PROGRAMNYBÖRJARE LÄRARUTBILDNINGARNA LÄSÅREN 2001/02-2017/18

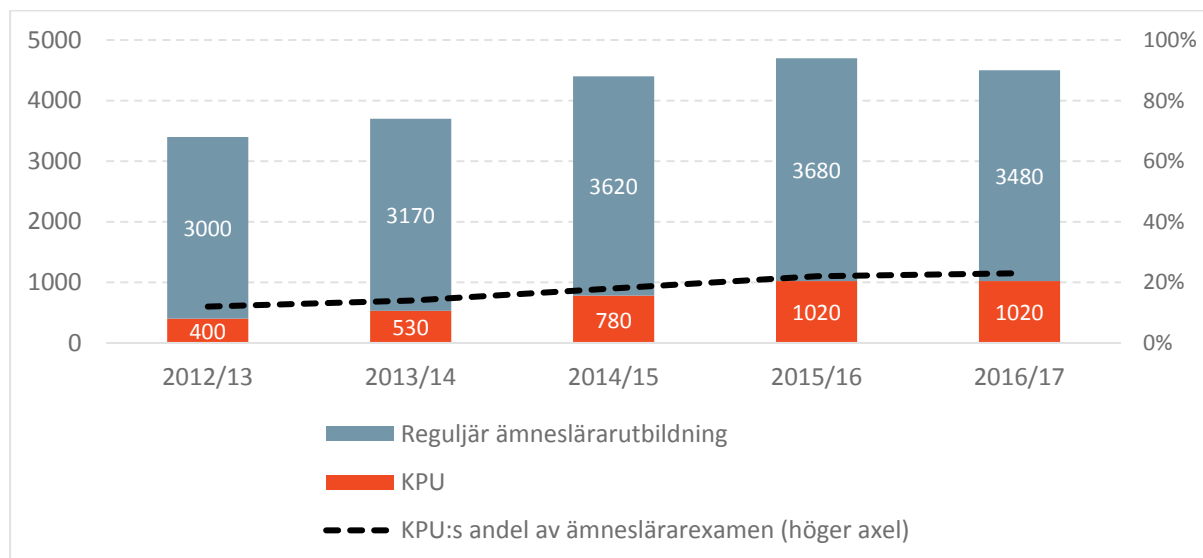
Data från UKÄ statistikdatabas (siffror avrundade till närmaste hundratal). Programnybörjare: Student som för första gången är registrerad på något av lärarprogrammen eller speciallärar-/specialpedagogprogrammet. Det innebär att programnybörjare blir man bara en gång per yrkesexamensprogram oberoende av högskola och oberoende av eventuella byten av studieinriktning inom ramen för denna examen. *"Lärarexamen, äldre" är den tidigare ospecificerade lärarexamen och de åtta lärarexamina som den ersatte 2001. Studenter kan alltså fortfarande påbörja studier mot den äldre lärarexamen, till exempel inom VAL och ULV.

Längre fram i denna rapport kommer vi att diskutera det allt intensivare politiska intresset för att satsa mer på KPU för att få fram fler behöriga lärare. Det kan därför vara värt att studera landets KPU-studenter lite närmare. Till vår hjälp har vi en statistisk analys från UKÄ där särskild uppmärksamhet ägnades åt KPU-studenter.⁶ Figur 4 nedan visar bearbetade data från UKÄ:s analys.

⁶ UKÄ, Statistisk analys 2018-03-13/3

Läsåret 2016/17 påbörjade 1020 personer en KPU, vilket innebär att nästan var fjärde student (23 procent) som påbörjade studier mot ämneslärarexamen var en KPU-student. Denna andel har stigit från 12 procent 2012/13.

FIGUR 4: ANTAL NYBÖRJARE PÅ KPU OCH REGULJÄRA ÄMNESLÄRARUTBILDNINGEN LÄSÅREN 2012/13-2016/17 SAMT KPU-STUDENTERNAS ANDEL AV ALLA SOM PÅBÖRJADE STUDIER MOT EN ÄMNESLÄRAREXAMEN

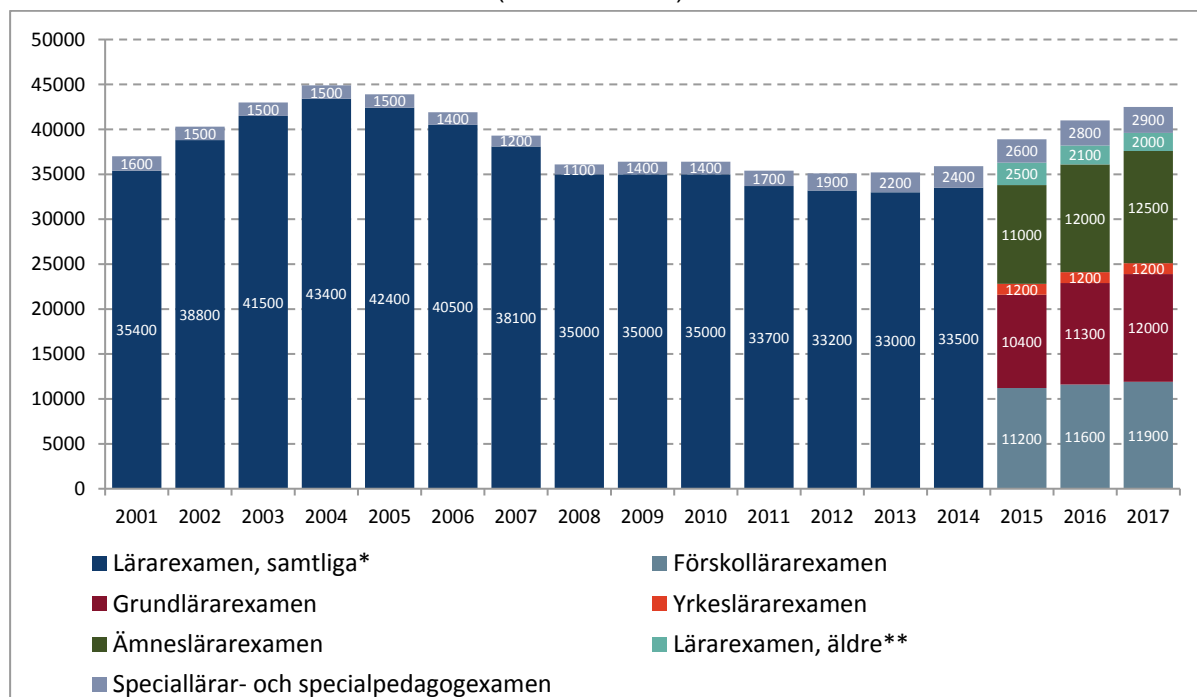

Källa: UKÄ, Statistisk analys 2018-03-13/3. Egna bearbetningar. Staplarna anger antal studenter per utbildning. Den streckade linjen anger KPU-studenternas andel av alla som påbörjade studier mot en ämneslärarexamen, och läses av på höger axel.

Efter denna genomgång av antalet nybörjarstudenter går vi vidare och ser på utvecklingen av det totala antalet lärarstudenter. Figur 5 på nästa sida redovisar antalet registrerade lärarstudenter varje hösttermin mellan 2001 och 2017. Från och med 2015 särredovisas de fyra programmen/examina i 2011 års lärarutbildning.

Av diagrammet framgår att antalet lärarstudenter har varierat tämligen kraftigt under perioden, med en topp på drygt 43000 studenter 2004 och en botten på 33000 2013. Från och med 2014 har antalet studenter ökat successivt, från cirka 33500 till 39600 hösten 2017. Dessa siffror är exklusive utbildningarna till speciallärare och specialpedagog. Vi kan notera att dessa två påbyggnadsutbildningar tillsammans hade 2900 studenter hösten 2017, vilket är det högsta antalet under hela den period som redovisas i figuren.

FIGUR 5: ANTAL LÄRARSTUDENTER 2001-2017 (HÖSTTERMINER)

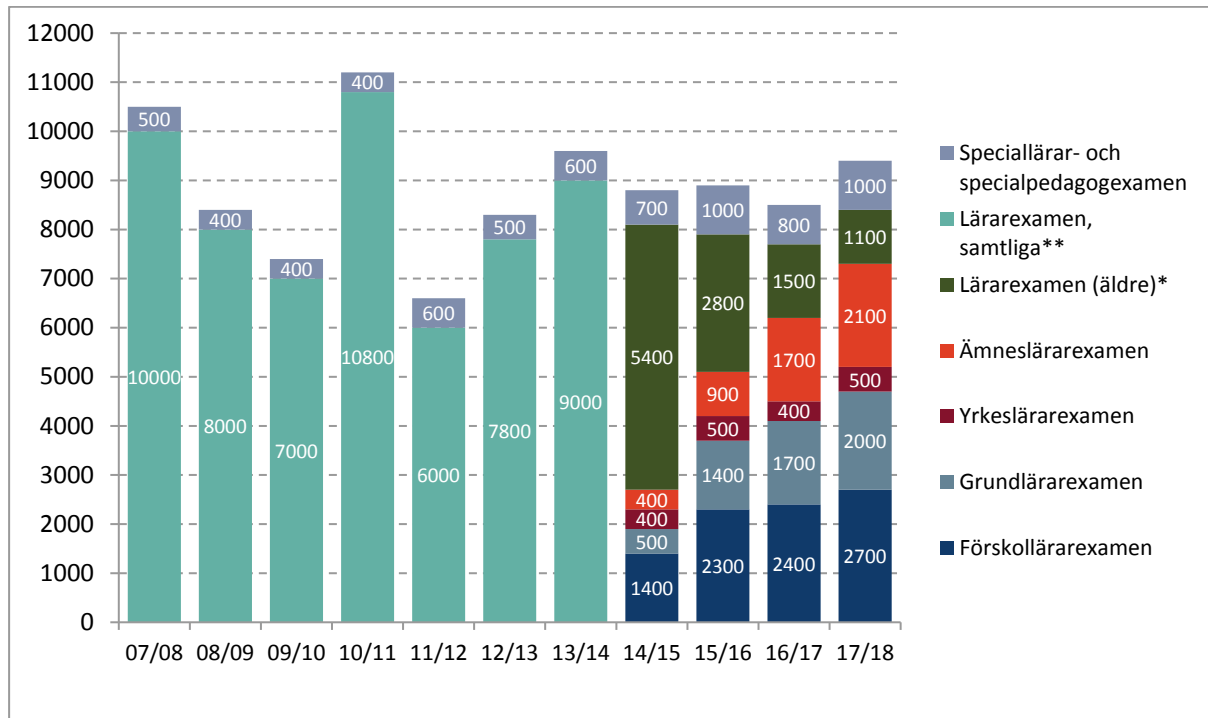

Källa: UKÄ statistikdatabas (egna beräkningar, siffror avrundade till närmaste hundratal). Uppgifterna avser antal registrerade studenter under höstterminen respektive år. De fyra examina som infördes 2011 särredovisas av UKÄ från 2015. *Kategorin "Lärarstudenter, samtliga" avser samlat den tidigare ospecificerade lärarexamen och de åtta lärarexamina som den ersatte 2001 samt de fyra nya, fr.o.m. hösten 2011 (förskolläraryrkeslärare-, yrkeslärare-, grundlärare-, och ämneslärarexamen). **Från och med 2015 redovisas i diagrammet den tidigare ospecificerade lärarexamen och de åtta lärarexamina som den ersatte 2001 som "lärarexamen, äldre". Detta är studenter som läser mot den äldre lärarexamen, till exempel inom ramen för VAL och ULV. I denna figur ingår KPU-studenter i kategorin ämneslärarexamen.

Hur många examineras från lärarutbildningarna?

I figur 6 nedan redovisas antalet examinerade från lärarutbildningarna mellan 2007/08 och 2017/18. Det senaste läsåret tog ungefär 8400 studenter någon av de olika lärarexamina, vilket var cirka 800 fler än föregående läsår. Ytterligare 1000 personer tog en speciallärar- eller specialpedagogexamen, vilket var en ökning med cirka 200 examina jämfört med läsåret innan. Det genomsnittliga antalet lärarexaminerade per läsår mellan 2007/08 och 2017/18 är drygt 8200, och det genomsnittliga antalet speciallärar- eller specialpedagogexamen är strax över 600 per läsår. Som framgår i figuren sticker läsåret 2010/11 ut med betydligt fler examinerade personer än åren direkt innan och efter. Den kraftiga ökningen beror sannolikt på det då nyligen införda kravet på lärarlegitimation, som förutsätter avlagd examen. Lsåret 2017/18 stod de olika lärarexamina (inklusive speciallärare och specialpedagog) för drygt en fjärdedel av alla yrkesexamen i den svenska högskolan. Se bilaga A för en grafisk presentation av detta.

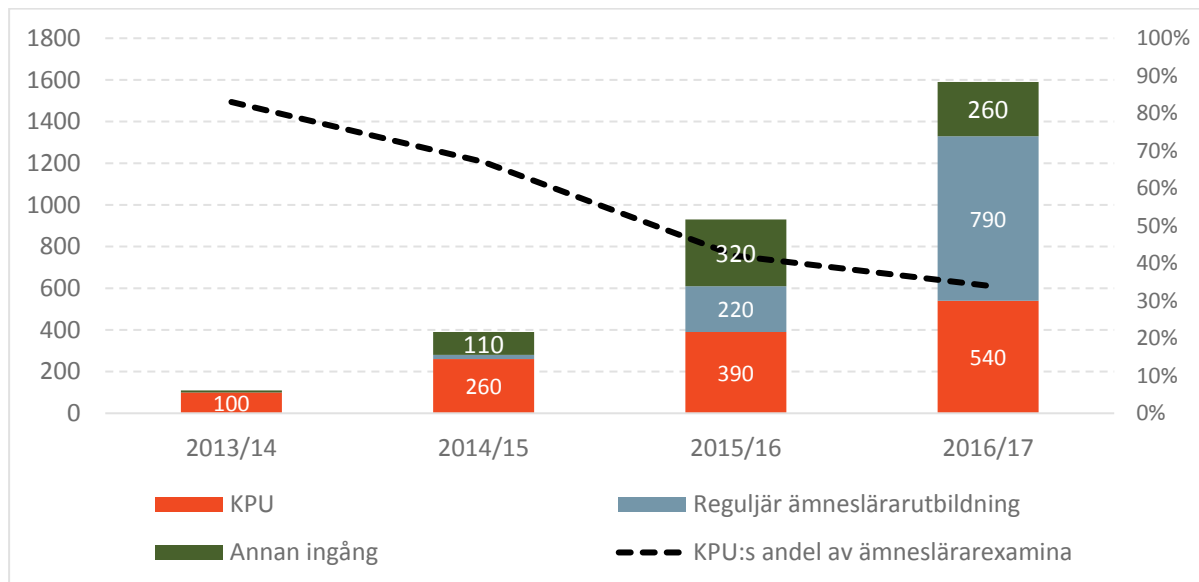
FIGUR 6: ANTAL EXAMINERADE FRÅN LÄRARUTBILDNINGARNA LÄSÅREN 2007/08-2017/18

Källa: UKÄ statistikdatabas (siffror avrundade till närmaste hundratal). Diagrammet visar antalet examinerade personer per läsår. * Kategorin "Lärarexamen, äldre" avser personer som tagit examen från ospecificerade lärarexamen och de åtta lärarexamina som den ersatte 2001. ** Kategorin "Lärarexamen, samtliga" avser samlat den tidigare ospecificerade lärarexamen och de åtta lärarexamina som den ersatte 2001 samt de fyra nya, fr.o.m. hösten 2011 (förskollärar-, yrkeslärar-, grundlärar-, och ämneslärarexamen). Från och med läsåret 2014/15 särredovisas de fyra nya examina.

I figur 7 nedan redovisas KPU-studenternas andel av ämneslärarexamina.

FIGUR 7: ANTAL EXAMINERADE FRÅN KPU OCH REGULJÄR ÄMNESLÄRARUTBILDNING LÄSÅREN 2007/08-2016/17

Källa: UKÄ, Statistisk analys 2018-03-13/3. Egna bearbetningar. Staplarna anger antal examinerade studenter efter ingång. Den streckade linjen anger KPU-studenternas andel av alla som påbörjade studier mot en ämneslärarexamen, och läses av på höger axel. "Annan ingång" avser de studenter som var registrerade på ett annat program när de inledde studierna (oftast handlar det om studenter på program mot den tidigare lärarexamen, men som ändå valt att ta ut en ämneslärarexamen). Det handlar i stor utsträckning om ULV och VAL-studenter.

I figur 7 framgår att var tredje ämneslärarexamen under läsåret 2016/17 togs av en KPU-student. Åren dessförinnan var KPU-studenternas andel ännu högre, vilket naturligtvis beror på att färre studenter från det reguljära ämneslärarprogrammet (som startade 2011) då hade hunnit genomgå programmet. Enligt UKÄ kan KPU-studenternas andel möjligen komma att minska i takt med att allt fler examineras från de reguljära ämneslärarutbildningarna.⁷

Genomströmning

I 2017 års omvärldsanalys från EUL diskuterades avhopp- och genomströmningsstatistik ganska utförligt. Det har inte kommit några nya officiella studier som tyder på att de nationella avhoppsmönstren för lärarutbildningen förändrats drastiskt, så här redogörs endast mycket kortfattat för det befintliga kunskapsläget. Redogörelsen bygger på UKÄ:s analyser. UKÄ använder olika mått för att beskriva genomströmningen i högskoleutbildningar. För yrkesutbildningar som leder till legitimationsyrken, och där en examen är ett krav för att få legitimation är *examensfrekvens*⁸ ett normalt sett ett relevant genomströmningsmått. 2011 års lärarprogram har dock varit igång för kort tid för att UKÄ ska redovisa examensfrekvensstatistik. Istället har UKÄ i flera rapporter redovisat statistik över *kvarvaro det andra läsåret*⁹, som fångar vad som händer i början på en utbildning och är en tidig indikation på genomströmning.^{10,11,12,13}

Den sammantagna bilden av UKÄ:s rapporter är att ämneslärarutbildningen är den lärarutbildning som har den största andelen avhoppare. Figur 8 nedan är hämtad från rapporten *Tidiga avhopp från högskolan*, och visar andelen studenter som hoppar av utbildningen innan den tredje terminen från de tio största yrkesexamensprogrammen.¹⁴ Den genomsnittliga andelen tidiga avhoppare från högskolans yrkesexamensprogram är cirka 20 procent.¹⁵ Ämneslärarprogrammet (exklusive KPU) hade 35 procent tidiga avhopp, följt av grundlärarprogrammet med 26 procent. Förskollärarprogrammet hade en avhoppsfrekvens i paritet med genomsnittet (19 procent).

I figuren nedan görs ingen distinktion mellan de olika inriktningarna på grundlärarprogrammet respektive ämneslärarprogrammet. Detta har dock gjorts i andra UKÄ-rapporter.¹⁶ Dessa rapporter tyder för grundlärarprogrammets del på att det i första hand är inriktningen mot årskurs 4-6 som har problem med tidiga avhopp (27 procent). Inriktningen mot fritidshem hade 21 procents tidiga avhopp, och inriktning F-3 hade 19 procent, vilket är i nivå med genomsnittet för yrkesprogrammen på 20 procent. Det är också skillnad mellan ämneslärarprogrammets inriktningar. Båda inriktningarna har visserligen en högre andel tidiga avhoppare än genomsnittet, men inom inriktningen mot årskurs 7-9 var andelen 38 procent, och i inriktningen mot gymnasieskolan var den 29 procent.

---

⁷ UKÄ, Statistisk analys 2018-03-13/3

⁸ Examensfrekvens=andelen av studenterna på ett utbildningsprogram som tagit examen inom en viss tid.

⁹ Måttet baseras på om en programnybörjare var registrerad på samma program någon termin under läsåret två. Måttet är alltså så konstruerat att det inte går att utesluta att några av de studenter som klassificeras som ”ej kvar” i själva verket har ett längre studieuppehåll. Men då större utbildningar jämförs mot varandra bör sådana enskildheter enligt UKÄ inte ha någon större betydelse.

¹⁰ [UKÄ \(2017\) Tidiga avhopp från högskolan](#)

¹¹ [UKÄ \(2017\) Lärarstudenternas gymnasiebetyg, avhopp och studieprestation](#)

¹² [UKÄ \(2016\) Avhopp från lärarutbildningen](#)

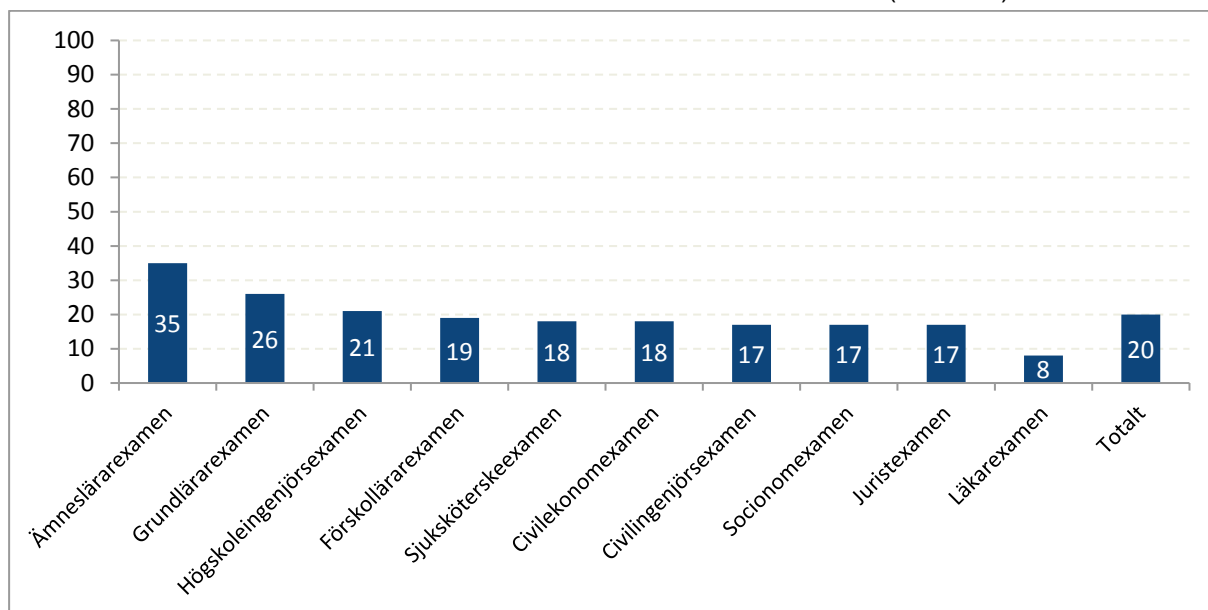
¹³ [UKÄ årsrapport 2017 för universitet och högskolor](#)

¹⁴ [UKÄ \(2017\) Tidiga avhopp från högskolan](#)

¹⁵ I den refererade rapporten undersöktes de 10 största programmen, men i tidigare rapporter har UKÄ visat att andelen avhoppare är cirka 20 procent även om alla högskolans yrkesexamensprogram inkluderas (alla yrkesexamensprogram med fler än 100 nybörjare nationellt).

¹⁶ [UKÄ \(2016\) Avhopp från lärarutbildningen](#). Data gäller kullen ht12, ett år in i deras utbildning

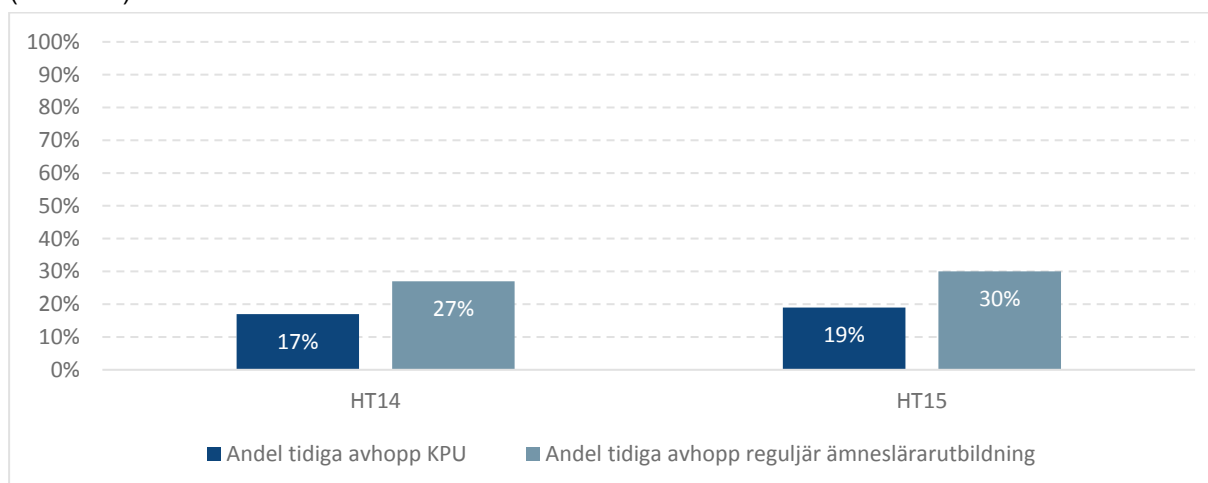
FIGUR 8: ANDEL TIDIGA AVHOPP FRÅN TIO AV HÖGSKOLANS YRKESUTBILDNINGAR (PROCENT)

Källa: [UKÄ \(2017\) Tidiga avhopp från högskolan](#)

Vi ska återigen titta närmare på skillnaderna mellan den reguljära ämneslärarutbildningen och KPU. Även om det är svårt att jämföra avhopsfrekvensen på dessa två utbildningar på grund av att de är olika långa, har UKÄ i tidigare studier visat att den reguljära ämneslärarutbildningen hade en högre andel tidiga avhopp jämfört med KPU (31 procent mot 14 procent).¹⁷ I UKÄ:s statistiska analys från våren 2018 görs en jämförelse mellan ämneslärarprogrammet och KPU som visar på liknande mönster. Avhoppet från den reguljära ämneslärarutbildningen är cirka tio procentenheter högre än för KPU. Se figur 9 nedan.

FIGUR 9: ANDEL TIDIGA AVHOPP FRÅN KPU OCH REGULJÄR ÄMNESLÄRARUTBILDNING PER NYBÖRJARTERMIN (PROCENT)

Källa: UKÄ, Statistisk analys 2018-03-13/3.

¹⁷ [UKÄ \(2016\) Avhopp från lärarutbildningen](#). Data gäller kullen ht12, ett år in i deras utbildning. Avhopp termin två på reguljära utbildningen jämförs med avhopp termin ett på KPU.

UKÄ har undersökt hur avhopp och studieprestationer hänger samman med lärarstudenternas genomsnittliga gymnasiebetyg.¹⁸ Sambandet mellan avhopp och betyg var starkast på ämneslärarutbildningen. Bland studenter i det lägsta betygsintervallet hoppade 54 procent av, medan motsvarande andel bland dem med de högsta betygen var 15 procent. På förskollärarutbildningen var sambandet mellan avhopp och betyg svagare, även om andelen avhopp var större i den grupp som hade låga gymnasiebetyg. För grundskollärarutbildningen fanns också ett visst samband mellan andelen avhopp och gymnasiebetyg. Detta samband var svagare än för ämneslärarutbildningen men starkare än för förskollärarutbildningen.

Internationell utblick: avhopp inget stort problem

Avhopp från lärarutbildningen tycks inte vara ett lika stort problem internationellt. Enligt en studie från utbildningsanalysnätverket Eurydice är det endast fyra europeiska länder som rapporterar att de har problematiska nivåer av avhopp från lärarutbildningen.^{19,20} Förutom Sverige är det Danmark, Nederländerna och Norge. Informationen bygger på ett frågeformulär som besvarats av nationella experter och/eller respektive lands representant i Eurydice-nätverket.

Skolans personalbehov och högskolans examinationsbehov

Arbetsmarknaden för lärare är fortsatt mycket god. Enligt statistik från SACO var den öppna arbetslösheten för akademiker inom området ”pedagogik och lärarutbildning” 1,6 procent i oktober 2018, jämfört med 2,7 procent bland akademiker totalt.²¹ En mer detaljerad bild av lärarnas arbetsmarknad ges i SCB:s Arbetskraftsbarometer, som är en årligen återkommande kartläggning av hur arbetsgivare ser på tillgång och behov av utbildad arbetskraft just nu och de närmaste åren.²² I undersökningen tillfrågas arbetsgivare om det råder ”god tillgång”, ”balanserad tillgång” eller ”brist” på arbetskraft. I figur 10 nedan redovisas några för lärarutbildningen relevanta resultat från 2018 års mätning.

Ungefär åtta av tio arbetsgivare inom skolan upplever att det är brist på nyexaminerade förskollärare, grundlärare med inriktning mot fritidshem, ämneslärare för högstadiet med inriktning mot matematik och naturvetenskapliga ämnen, samt speciallärare och specialpedagoger.

Sju av tio arbetsgivare uppger att det är brist på nytexaminerade ämneslärare för högstadiet med inriktning språk och SO, samt grundlärare för F-3 och 4-6. Sex av tio anger att det är brist på ämneslärare inom matematik och naturvetenskap för gymnasiet, och ungefär hälften att det råder brist på musiklärare och språklärare på gymnasienivå. När det gäller bildlärare och idrottslärare råder det delade meningar, även om det är få som anger att det är god tillgång på arbetskraft. Den enda lärarkategori där det är fler som anger att det är god tillgång än brist är gymnasielärare i olika samhällsämnen, men även här menar var fjärde arbetsgivare att det är arbetskraftsbrist.

---

¹⁸ [UKÄ \(2016\) Avhopp från lärarutbildningen](#). Data gäller kullen ht12, ett år in i deras utbildning

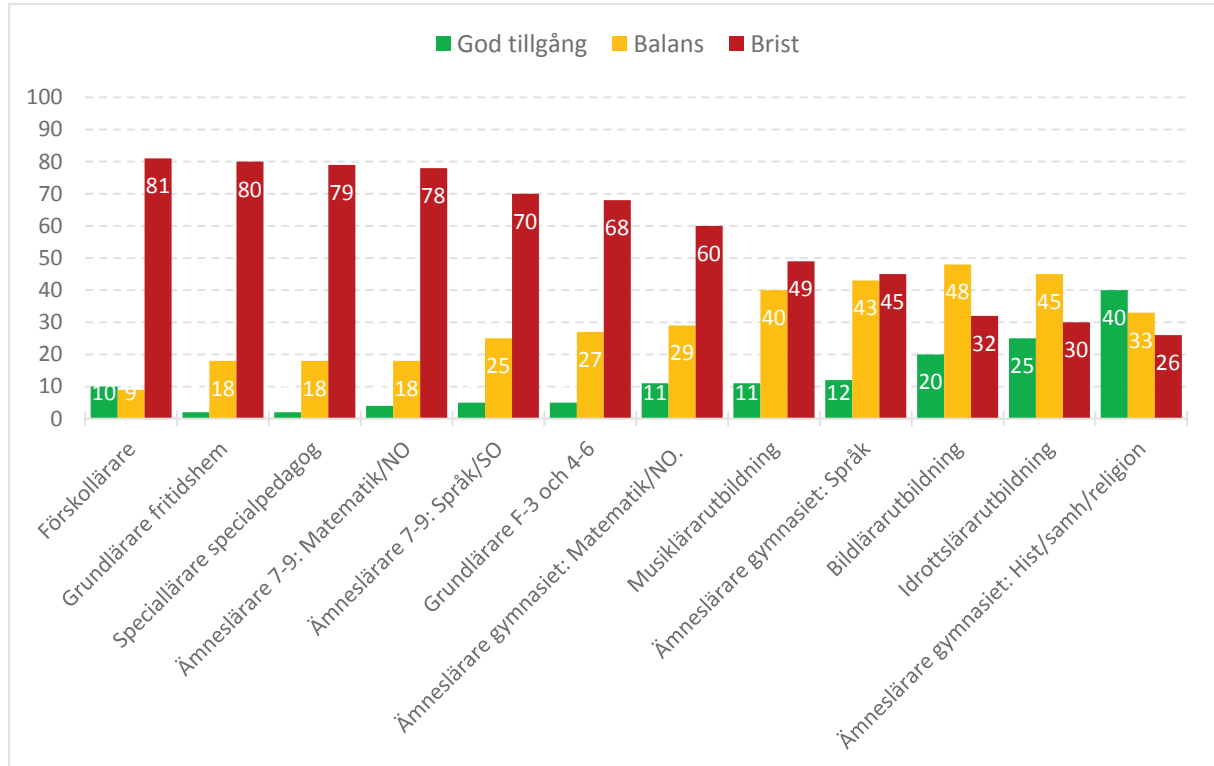
¹⁹ [Eurydice 2018: Teaching careers in Europe- access, progression and support](#)

²⁰ De länder som ingår i analysen är EU:s 28 medlemsstater samt Albanien, Bosnien Herzegovina, Schweiz, Makedonien, Island, Liechtenstein, Montenegro, Norge, Serbien och Turkiet.

²¹ <https://www.saco.se/arbetsmarknadsdata>

²² Arbetskraftsbarometern 2018 är en undersökning som ger information om det aktuella arbetsmarknadsläget och framtidsutsikterna de närmaste åren för 72 utbildningar, varav 13 gymnasiala och 59 eftergymnasiala. Under hösten varje år skickas drygt 10 000 enkäter ut till ca 7 500 personalchefer på ett urval av arbetsställen. De tillfrågas bland annat om tillgången på sökande (God tillgång/Balanserad tillgång/Brist) samt hur de bedömer att antalet anställda med de aktuella utbildningarna kommer att förändras på ett respektive tre års sikt (Öka/Vara oförändrat/Minska).

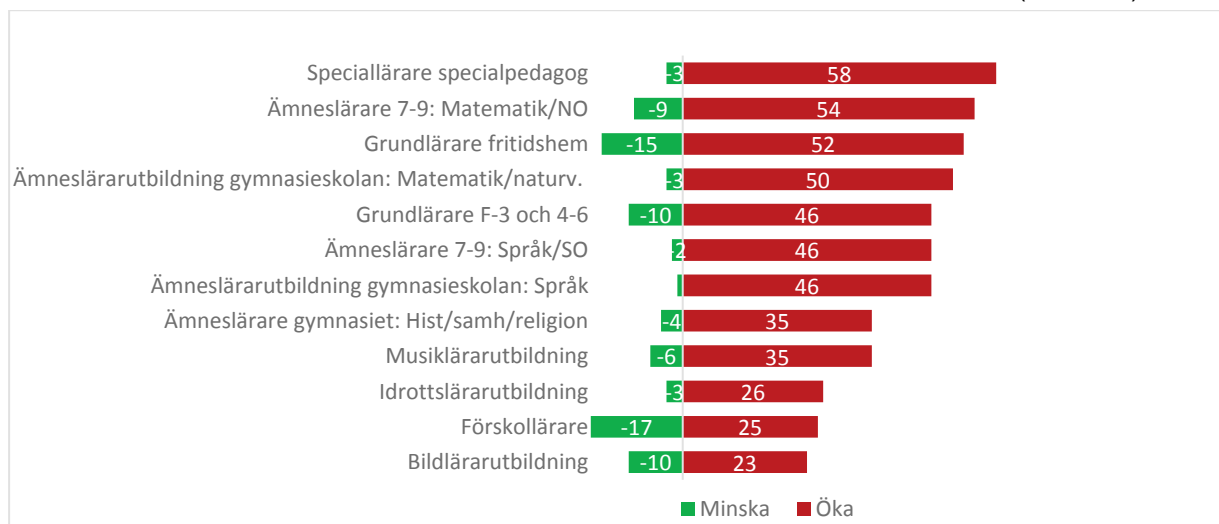
FIGUR 10: SKOLHUVUDMÄNNENS BEDÖMNING AV TILLGÅNG PÅ NYEXAMINERADE LÄRARE (2018) (PROCENT)

Källa: SCB, Arbetskraftsbarometern 2018. Egna bearbetningar. Statistiken avser bedömningen av tillgången på nyexaminerade lärare i respektive kategori.

I Arbetskraftsbarometern får arbetsgivarna också bedöma om de tror att behovet av personer med viss utbildning kommer att ”minska”, ”öka” eller vara ”oförändrat” de närmaste tre åren. I figuren nedan visas balansen mellan andelen som tror att behovet kommer att minska och de som tror att det kommer att öka.

FIGUR 11: SKOLHUVUDMÄNNENS BEDÖMNING AV ANSTÄLLNINGSBEHOV NÄRMASTE TRE ÅREN (PROCENT)

Källa: SCB, Arbetskraftsbarometern 2018. Egna bearbetningar. Statistiken avser bedömningen av behovet av att rekrytera nyexaminerade lärare i respektive kategori de närmaste tre åren.

SCB:s Arbetsmarknadsbarometer pekar tydligt på att det även framöver kommer att råda brist på lärare, men visar inte bristens omfattning, det vill säga hur många lärare som faktiskt saknas. Innan vi lämnar avsnittet om skolans personalbehov presenteras därför Skolverkets prognos över hur många lärarutbildade som behöver examineras från landets lärosäten framöver.

Skolverket har regeringens uppdrag att prognosticera hur behovet av lärare kommer att utvecklas de närmaste 15-20 åren. Syftet med prognoserna är att uppskatta hur situationen skulle bli om utbildningssystemet förblir i stort sett detsamma som idag och om individer väljer och slutför utbildningar på samma sätt och i samma takt som idag.²³ Den senaste prognosen, som publicerades i december 2017, visade att det kommer att saknas cirka 80 000 lärare och förskollärare i början av 2030-talet.^{24,25} Den förväntade lärarbristen beror i första hand på att efterfrågan på lärare antas växa, vilket i sin tur beror på att antalet elever beräknas öka kraftigt under prognosperioden. Skolverkets senaste prognos presenterades tämligen utförligt i förra årets omvärldsrapport, men här kommer en kort rekapitulering av det övergripande läget på nationell nivå för den som är intresserad. Den som vill dyka djupare i regionala data och/eller data för olika lärarkategorier hänvisas till Skolverkets rapport.

TABELL 1: SKOLVERKETS PROGNOSEN ÖVER EXAMINATIONS- OCH NYBÖRJARBEHOV VID LÄRARUTBILDNINGARNA

	Antal examine- rade 2015/16	Genomsnittligt årligt examinationsbehov fram till 2031	Antal nybör- jare 2016/17	Genomsnittligt år- ligt nybörjarbe- hov fram till 2031
Förskollärare	2300	4000	3900	-
Grundlärare	1400	5000	4100	-
Ämneslärare	900	3900	4600	-
Yrkeslärare	500	1100	600	-
Speciallärare/specialpedagog	1000	1100	1300	-
Totalt (inkl äldre lärarexamen)	8900	15100	15500	23700

Källa: Skolverket

Om det förväntade rekryteringsbehovet ska täckas behöver sammanlagt 227 000 lärare och förskollärare examineras fram till 2031, vilket motsvarar ett årligt genomsnitt på 15 100 personer. Med dagens examensfrekvenser beräknas antalet examinerade lärare uppgå till totalt cirka 145 000 fram till 2031, vilket leder till en bristsituation på cirka 80 000 lärare år 2031.

Skolverket har också utifrån examinationsbehovet beräknat nybörjarbehovet, det vill säga hur många nybörjarstudenter som skulle krävas för att uppfylla examinationsbehovet. Under förutsättning att skolväsendet fullt ut ska ha behörig personal och att examensfrekvenserna ligger kvar på nuvarande nivåer, behöver i genomsnitt 23 700 personer per år påbörja en lärarutbildning. Om skolvärlden även i framtiden accepterar att en viss del av personalen saknar pedagogisk högskoleexamen skulle examinations- och nybörjarbehovet naturligtvis bli något mindre. Ungefär 21 000 studenter skulle behöva börja varje år för att det nuvarande behörighetsläget inte ska försämrats. Oavsett vilket behörighetsläge som accepteras, så handlar det om väsentliga ökningarna av nybörjarantalet. De senaste tio åren har i snitt 13 000 personer påbörjat en lärarutbildning, och läsåret 2017/18 var det 15 000 som började.²⁶

²³ Beräkningarna av efterfrågan på utbildade utgår från antaganden om den totala sysselsättningsutvecklingen, den framtida utvecklingen i respektive näringsgren, och antaganden om framtida utbildningskrav i olika yrken.

I beräkningarna tas ingen hänsyn till vilken effekt uppkomna obalanser kan komma att få på människors val av utbildning, statens och kommunernas styrning av utbildningsresurserna och/eller arbetsmarknadens efterfrågan på olika utbildningsgrupper.

²⁴ [Skolverket 2017: prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier](#)

²⁵ Även Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har gjort bedömningar av framtidens lärarbrist [SKL 2018-02-28: Elevboom och lärarbrist kräver flera åtgärder](#)

²⁶ [UKÄ 2017-12-18 Fortsatt stora utmaningar för att lösa lärarbristen](#)

Lärarbrist och ”pedagogisk segregation”

I den här rapporten står det nationella, övergripande läget i fokus. Men tillgången på behöriga lärare skiljer sig åt mellan olika delar av landet, där inte minst glesbygdskommuner många gånger har det extra svårt att rekrytera. Ett annat fenomen som fått en del uppmärksamhet på senare tid är att lärarkårens behörighetsgrad varierar med skolornas elevsammansättning. Forskning visar att andelen behöriga lärare (med adekvat pedagogisk högskoleutbildning och ämneskompetens), är lägre i skolor med ”utmanande elevsammansättning”. Elever från resursstarka hem har dock relativt god tillgång till behöriga lärare. Detta är en del av vad som kommit att kallas *pedagogisk segregation*, ett fenomen som har ökat över tid.^{27,28}

Internationell utblick: lärarbrist i många länder

Det finns stora utmaningar när det gäller lärarförsörjningen även i övriga Europa. I en rapport från utbildningsanalysnätverket Eurydice framgår att det råder lärarbrist i cirka hälften av Europas länder.^{29,30} Lärarbristen handlar precis som i Sverige om att det saknas lärare i vissa skolämnen och/eller i vissa geografiska områden. I flera länder är också åldersstrukturen på lärarkåren sådan att många kommer att pensioneras inom 15-20 år, vilket ytterligare kommer att spä på bristen. Att utbildade lärare inte stannar i yrket är också ett stort problem i flera länder. Det kan dock noteras att ett tiotal länder faktiskt rapporterar att de har ett *överskott* på lärare i vissa ämnen eller i vissa geografiska regioner.

---

²⁷ [Skolvärlden 2018-02-22: Social bakgrund avgör undervisningens kvalitet](#)

²⁸ <https://scinapse.io/papers/2572979367>

²⁹ [Eurydice 2018: Teaching careers in Europe- access, progression and support](#)

³⁰ De länder som ingår i analysen är EU:s 28 medlemsstater samt Albanien, Bosnien Herzegovina, Schweiz, Makedonien, Island, Liechtenstein, Montenegro, Norge, Serbien och Turkiet. Informationen bygger på ett frågeformulär som besvarats av nationella experter och/eller respektive lands representant i Eurydice-nätverket.

Lärarnas löneläge

I SCB:s Arbetsmarknadsbarometer redovisas löneläget för nyutexaminerade och yrkeserfarna personer med olika utbildningar (se tabell 2 nedan). Notera att statistiken baseras på personernas utbildning och inte yrke. Vissa av de som ingår i statistiken kan alltså arbeta som chefer i skolan eller i sektorer utanför skolan.

TABELL 2. GENOMSNITTLIG MÅNADSLÖN 2017 FÖR PERSONER MED RESPEKTIVE UTBILDNING

	Nyutexaminerade		Yrkeserfarna	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Förskolläraryt utbildning				
Kommunal	29200	29600	33100	33900
Privat	31200	...	33700	42000
Grundläraryt utbildning, fritidshem				
Kommunal	29700	29500	33000	33500
Privat			36700	37100
Grundläraryt utbildning, 1-3 och 4-6				
Kommunal	31200	31800	35400	36900
Privat	31100	...	35800	39200
Specialläraryt specialpedagogutbildning				
Kommunal	38600	38000	39700	40000
Privat			38400	

Källa: SCB, Arbetsmarknadsbarometern 2018. Nyutexaminerade=examinerade 2014-2016. Data för personer med ämnesläraryt utbildning visas inte i rapporten.

För att komplettera bilden ovan har EUL sökt statistik i SCB:s statistikdatabas. Tabell 3 nedan visar genomsnittlig månadslön för olika lärarkategorier anställda i kommunal sektor. Notera att i tabell 3 är det yrkesklassificeringen och inte utbildningen som utgör grunden för jämförelsen.

TABELL 3. GENOMSNITTLIG MÅNADSLÖN 2014-2017 FÖR PERSONER I OLIKA YRKEN

	2014	2015	2016	2017
Förskollärare	26900	27600	28600	29500
Fritidspedagoger	26100	26800	27600	28400
Grundskollärare	29300	30200	32000	33100
Gymnasielärare	32100	33100	34700	35900
Lärare i yrkesämnen	32100	33100	34700	35800
Speciallärare och specialpedagoger	33000	34100	36200	37700

Källa: SCB, Statistikdatabasen. Egna utsökningar. Yrke avser SSK 2012. Med månadslön avses avtalad lön inklusive fasta tillägg och rörliga lönetillägg som t.ex. ob-, jour- och beredskapsersättning. Samtliga löner är uppräknade till heltidslöner.

En rapport från det europeiska utbildningsanalysnätverket Eurydice visar att de svenska lärarnas ingångslöner i genomsnitt är högre än de europeiska kollegornas, men efter 10-15 år i yrket halkar den genomsnittliga svenska läraren efter.³¹

Läraryt utbildningen i siffror: sammanfattning

Sedan de nya examina infördes 2011 var antalet förstahandssökande till läraryt- och förskolläraryt utbildningarna under flera år på uppåtgående, men höstterminerna 2017 och 2018 har antalet förstahandssökande minskat. Antalet nybörjare på läraryt utbildningarna har också ökat sett över några år, men sjönk

³¹ [UHR/Eurydice: Läraryt och skolledarnas löner och ersättningar i Europa 2016-2017](#)

från cirka 15500 läsåret 2016/17 till cirka 15 000 personer 2017/18. Antalet examinerade lärare steg något mellan 2016/17 och 2017/18 från 7700 till 8400. Officiella prognoser pekar på att det kommer att råda stor brist på behöriga lärare framöver. Enligt Skolverket måste antalet programnybörjare på lärarutbildningarna öka från det senaste läsårets 15 000 till 23 700 per läsår för att skolans framtida behov av lärarutbildade ska tillgodoses.

Policyåret 2018: beslut, utredningar och myndighetsrapporter

I detta kapitel presenteras några av det senaste årets policyhändelser på lärarutbildningsområdet som enligt EUL:s bedömning kan vara av betydelse för lärarutbildningarna vid Göteborgs universitet. Varje beslut, offentlig utredning och myndighetsrapport beskrivs kortfattat. För mer detaljer och utvecklade resonemang hänvisas till respektive källa.

Ny regering och fyrtioöverenskommelse med 73 punkter

I januari fick Sverige en regering bestående av Socialdemokraterna och Miljöpartiet (Löfven II). I Utbildningsdepartementet finns nu två Socialdemokratiska statsråd. Utbildningsminister och departementschef är Anna Ekström, medan Matilda Ernkrans är minister för högre utbildning och forskning. Regeringspartierna har gjort en sakpolitisk överenskommelse med Centerpartiet och Liberalerna som ska ligga till grund för politiken under mandatperioden. Överenskommelsen innefattar 73 punkter på olika politikområden.³² En av dessa punkter – punkt 56 – heter ”reformera lärarutbildningen”. Under denna punkt finns ganska allmänt hållna formuleringar om att skärpa kraven på utbildningen och att höja intagningskraven. Därutöver sägs att lärarutbildningen ska få fler lärarledda timmar, att kopplingen mellan teori och praktik ska stärkas och att utbildningen ska få ett större fokus på metodik. Sex- och samlevnadsundervisning ska vara en obligatorisk del av lärarutbildningen liksom kunskaper om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. De fyra partierna är också överens om att underlätta för akademiker att sadla om till läraryrket. Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) ska kortas ner och studietakten höjas. Möjligheterna att jobba på en skola och studera till lärare parallellt ska förbättras.

En annan punkt som kan vara av intresse för lärarutbildningarna är punkt 54, som handlar om att öka likvärdigheten i skolan. Här nämns specifikt införande av ett professionsprogram för lärare och rektorer med grund i betänkandet *Med undervisningsskicklighet i centrum* (SOU 2018:17) Se mer om detta nedan. Under samma punkt sägs också att det ska tas fram ett beslutsunderlag som kan skapa förutsättningar för ett statligt huvudmannaskap för skolan.

Nya och gamla insatser för att få fler behöriga lärare

På senare år har det gjorts flera särskilda insatser för att få fram fler behöriga lärare. Under 2015 inleddes en utbyggnad av lärar- och förskollärarutbildningarna, som fullt genomförd 2021 ska ge 10 400 ”extra” helårsstudenter. I Moderaternas och Kristdemokraternas gemensamma budgetreservation som röstades igenom i riksdagen hösten 2018 ligger denna utbyggnad kvar, även om de båda partierna i andra sammanhang uttryckt skepsis mot utbyggnaden. Sedan tidigare finns också en rad satsningar för att få personer med ämneskunskaper och/eller personer med erfarenhet av läraryrket att läsa in lärarbehörighet. Exempel på sådana satsningar är Lärarlyftet II, Vidareutbildning av lärare (VAL), Utländska lärares och förskollärares vidareutbildning (ULV), snabbspår för nyanlända med lärarerfarenhet, och särskilda satsningar på kompletterande pedagogisk utbildning (KPU).

Under hösten 2018 gav regeringen sju universitet och högskolor i uppdrag ta fram ”effektiva och ändamålsenliga” utbildningsvägar till lärar- och förskolläraryrket. Umeå universitet leder arbetet, som

---

³² <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/detta-vet-vi-om-s-mp-l-och-c-uppgorelsen>

också involverar Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Linköpings universitet, Karlstads universitet, Malmö universitet och Högskolan Dalarna. Lärosätena ska

- ta fram och använda metoder för att bedöma och validera reell kompetens.
- ta fram korta ämneskurser inom lärar- och förskolläraryrkesutbildningarna. Kurserna ska bland annat erbjudas till studenter som vill läsa till ämneslärare genom en KPU, men som saknar en del av de ämnesstudier som krävs. Studierna bör kunna ske parallellt med att studenten läser KPU.
- utforma påbyggbara, kompetenshöjande kurser för personer som arbetar i skolan, men som saknar lärarutbildning. Kurserna ska erbjudas i flexibla studieformer, vid flera tidpunkter på året och i olika studietakt. Kurserna ska utformas så att de kan tillgodoräknas inom lärarutbildningen.
- resultaten av utvecklingsarbetet ska spridas. Lärosätena ska bistå andra universitet och högskolor med information om hur bedömning av reell kompetens kan göras och hur kompletterande kurser kan utformas.

Till sist kan nämnas att Skolverket och Universitets- och högskolerådet (UHR) under 2018 har haft i uppdrag att genomföra en informationsinsats om olika vägar in i lärar- och förskolläraryrkena samt lärar- och förskolläraryrkesutbildningarna.

Valideringsdelegationen

Validering av människors kunskaper är ett led i att snabbare få ut fler behöriga lärare i skolorna. Valideringsdelegationen 2015–2019 har i uppdrag att följa, stödja och verka för ett samordnat utvecklingsarbete inom valideringsområdet.³³ Delegationen ska föreslå regeringen ett antal konkreta förändringar som kan förbättra valideringsarbetet inom utbildning och arbetsliv. I ett delbetänkande från våren 2018 konstateras att landets lärosäten under en längre period arbetat med validering inom lärarutbildningsområdet och byggt upp mycket kompetens på området.³⁴

I ett utkast till skrivelse från november 2018 presenterade delegationen förslag till åtgärder för att ytterligare effektivisera den valideringsprocess som ska leda till behörighet för lärare med utländsk examen.³⁵ För det första menar Valideringsdelegationen att Skolverkets avgift för att bedöma kompletteringsbehoven för lärare med utländsk examen bör tas bort. Avgiften verkar avskräckande och medför i förlängningen att nyanlända får sämre information om vad som krävs för att nå en svensk behörighet, att det görs mer omfattande kompletteringar än nödvändigt, och att lärarnas kompetens valideras på en lägre nivå än deras egentliga yrkeskompetens. För det andra bör Skolverkets så kallade lämplighetsprov som erbjuds personer med lärarutbildning från EU/EES-länder göras tillgängligt också för lärare med utbildning från tredje land. Provet ger sökande en möjlighet att styrka att deras kompetens motsvarar kraven för att få svensk behörighet som lärare.

CSN: Måttliga effekter av högre bidrag till KPU-studerande (än så länge)

Studiemedel består av studiebidrag och studielån. Studiebidraget finns i ett ”generellt” och ett ”högre” belopp. Vid heltidsstudier och generell bidragsnivå är bidragsdelen 791 kronor per vecka och lånedelen 1 820 kronor. Den högre nivån innebär ungefär det omvända; ett studiebidrag på 1 751 kronor och lån med 860 kronor per vecka. För att locka fler studenter att ta en ämneslärarexamen i matematik, naturvetenskap eller teknik föreslog regeringen i budgetpropositionen för 2015 att de som läser en KPU i

³³ <http://www.valideringsdelegation.se/>

³⁴ [SOU 2018:29 Validering i högskolan – för tillgodoräknande och livslångt lärande](#)

³⁵ Utkast till skrivelse 2018-11-09

något av dessa ämnen skulle få den högre bidragsnivån. Den 1 juli 2018 utökades målgruppen för satsningen och den högre bidragsnivån lämnas numera för studier på KPU oavsett vilket ämne examen omfattar.

Centrala Studiestödsnämnden (CSN) har följt upp satsningen fram till och med 30 juni 2018, dvs den tid då det högre bidraget endast gick till studenterna inom matematik, naturvetenskap eller teknik.³⁶ Mellan 2015 och 30 juni 2018 fick över 800 KPU-studerande studiemedel med det högre bidraget, och det har betalats ut ungefär 17 miljoner kronor per år. CSN bedömer att det högre bidragets rekryterande effekt till KPU-utbildning har varit måttlig. En enkät som gjordes inom ramen för utvärderingen indikerar att cirka 20 procent av studenterna hade avstått från att läsa KPU utan det högre bidraget. Samtidigt bedömer CSN att det högre bidragets rekryterande effekter kommer att öka i och med att satsningen nu omfattar även studerande i andra ämnen.

Regeringen och UHR om tillträde till lärarutbildningarna

Frågan om tillträde till lärarutbildningarna har varit på tapeten i några år, och diskuterades bland annat i Tillträdesutredningen som 2017 lämnade betänkandet *Tillträde för nybörjare – ett öppnare och enklare system för tillträde till högskoleutbildning*.³⁷ Nu senast aktualiserades frågan om höjda ”intagningskrav” också i 2019 års regeringsförklaring och den sakpolitiska överenskommelsen mellan regeringspartierna, Centerpartiet och Liberalerna. Även om inte överenskommelsen specificerade på vilket sätt kraven ska höjas finns vissa ledtrådar i tidigare uttalanden som gjorts av de politiska partierna. Dessa redovisas i kapitlet *Debattåret*. Här redovisar vi ett antal regeringsuppdrag som UHR fått och avslutat under året.

Sedan 2014 har UHR samordnat en försöksverksamhet för lämplighetsbedömning bland de som söker lärarutbildningarna. Tanken har varit att undersöka om studenter som antas på personlig lämplighet har bättre förutsättningar att klara utbildningen och läraryrket än de som antas på betyg eller högskoleprovresultat. Med lämplighet avses kommunikativ förmåga, interaktiv förmåga, förmåga till självreflektion, förmåga att ta en ledarroll, samt att den sökande är motiverad att arbeta som lärare. Försöksverksamheten har bedrivits vid Linnéuniversitetet och Jönköping University. I en utvärdering av försöksverksamheten som publicerades våren 2018 drar UHR slutsatsen att de inte kan rekommendera att lämplighetsbedömning införs vid antagningen till lärarutbildningarna.³⁸ De främsta skälen för detta är att utvärderingen inte identifierat några generella positiva effekter av lämplighetsbedömningen, och att lämplighetsbedömningen är förenad med stora kostnader. UHR påpekar dock att de metodologiska förutsättningarna att se tydliga resultat och dra långtgående slutsatser saknas i utvärderingen, eftersom studenterna bara kunnat följas under tre terminer.

Under hösten fick UHR i uppdrag av regeringen att ta fram former för ett antagningsprov för ämneslärarutbildningen. Provet ska mäta de sökandes motivation och drivkraft för att bli lärare och syftet är att minska avhoppet från ämneslärarutbildningarna. Uppdraget redovisades i december 2018. UHR:s slutsats är att avhoppets problematikens komplexitet gör att det behövs flera olika åtgärder för att komma tillrätta med den, och att ett antagningsprov inte är ett särskilt effektivt verktyg. Istället föreslås ett paket av insatser med utökad studievägledning, tidigare yrkeskontakt i utbildningarna, utveckling av ”lärmiljöerna” på ämneslärarutbildningen och stöd till den heterogena studentpopulation som läser till ämneslärare. För det fall regeringen ändå väljer att gå vidare med ett antagningsprov bedömer UHR att en

---

³⁶ [CSN 2018-11-30: Högre bidraget lockar få till att bli ämneslärare \(rapport 2018:8\)](#)

³⁷ [SOU 2017:20 Tillträde för nybörjare](#)

³⁸ [UHR 2018-05-04: Lämplighetsbedömning av blivande lärare bör studeras vidare](#)

första omgång med skarpa antagningar på försök kan inledas 2022 och att ett beslut om permanent införande tidigast kan fattas 2028.^{39,40}

UHR har också fått ett annat regeringsuppdrag som handlar om att utreda om högre krav ska ställas på betygen i de kurser som krävs för särskild behörighet. Uppdraget ska delvis genomföras tillsammans med Universitetskanslersämbetet (UKÄ) och redovisas senast den 29 maj 2019.

UKÄ har kartlagt lärosätenas samverkan kring dimensionering

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har på regeringens uppdrag kartlagt hur lärosätena samverkar med externa parter i frågor som rör dimensionering av utbildning. Uppdraget redovisades i april 2018.⁴¹ Syftet har varit att öka samverkan mellan lärosäten, arbetsliv och andra relevanta parter. Som en del av kartläggningen har UKÄ träffat företrädare för arbetslivet och andra externa parter för att ta del av deras synpunkter på hur samverkan med universitet och högskolor fungerar idag och kan utvecklas på sikt.

När det gäller lärarutbildningarna konstaterar UKÄ att förutsättningarna för samverkan med externa parter är relativt goda, eftersom utbildningarna riktas mot en tydlig arbetsmarknad och innehåller mycket verksamhetsförlagda delar (VFU) där skolhuvudmännen är involverade i utbildningen.

Dimensionering handlar dock inte bara om samverkan mellan lärosäten och skolhuvudmän. För att kunna upprätthålla utbildningar med små studentvolymerna kan det behövas ett mer utvecklat regionalt samarbete mellan lärosäten utbildningsutbudet.

UKÄ utvärderar lärarutbildningarnas kvalitet

Under våren 2018 inledde UKÄ de nationella utvärderingarna av kvaliteten på alla förskolläro- och grundlärarutbildningar. Beslut om dessa utvärderingar väntas i slutet av mars 2019. Under hösten 2018 påbörjades också utvärderingarna av kvaliteten på ämneslärarutbildningen. Utvärderingen omfattar ämnen matematik, svenska, samhällskunskap, idrott och hälsa, bild, dans och musik. Enligt planen ska beslut fattas i november 2019. Utvärderingarna inriktas på ett urval av examensmål utifrån högskoleförordningen.

Lite lärarledd tid på lärarutbildningarna enligt UKÄ-rapport

UKÄ har studerat mängden lärarledd tid på ett urval av utbildningar i den svenska högskolan.⁴² Studien har gjorts genom att granska scheman från kurser som gick höstterminerna 2007, 2014 och 2017 vid femton lärosäten. Förskolläro- och Grundlärarprogrammet inriktning 4-6 ingår i studien. Utredningen konstaterar att studenter inom humaniora, samhällsvetenskap, teologi, juridik (HSTJ) och undervisning (dit lärarutbildningarna hör) får signifikant färre lärarledda timmar jämfört med studenter inom naturvetenskap, teknik, farmakologi, medicin, konstnärliga ämnen och idrott. I den sakpolitiska överenskommelsen mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna står att den lärarledda tiden på lärarutbildningarna ska öka.

Komvuxutredningens synpunkter på ämnes- och yrkeslärarutbildningarna

I augusti avrapporterade Komvuxutredningen sitt slutbetänkande *En andra och en annan chans- ett komvux i tiden*.^{43,44} Utredningens uppdrag har varit att undersöka om det finns behov av att förändra regleringen av den kommunala vuxenutbildningen (komvux) och särskild utbildning för vuxna (sär vux).

---

³⁹ [UHR 2018-12-14 Kan ett antagningsprov minska avhoppet på ämneslärarutbildningen?](#)

⁴⁰ [UHR 2018-11-27: Lärarlämplighet](#)

⁴¹ [UKÄ 2018-04-11: Rapport Samverkan om dimensionering av utbildning](#)

⁴² [UKÄ 2018-11-01: Lärarledd tid i högskolan – En studie av scheman.](#)

⁴³ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2017/02/dir.-201721/>

⁴⁴ [SOU 2018:71 En andra och en annan chans- ett komvux i tiden](#)

Även om utredningsuppdraget inte har innefattat att lägga förslag rörande lärarutbildningen, innehåller betänkandet ändå ett antal påpekanden och förslag som är av intresse i den här omvärldsrapporten. Utredningen menar att examensordningen för ämneslärare och yrkeslärare ställer låga och vagt formulerade krav när det gäller att förbereda studenterna för arbete inom vuxenutbildningen – studenterna ska endast ”visa kännedom” om vuxnas lärare. Dessutom är det få lärarstudenter som genomför sin verksamhetsförlagda utbildning vid komvux, vilket sammantaget gör att det stora flertalet nyexaminerade ämnes- och yrkeslärare har ytterst liten kunskap om vuxenutbildning trots att de är behöriga att arbeta i skolformen.

Komvuxutredningen anser därför att UKÄ i sin pågående utvärdering av ämneslärarutbildningen bör titta närmare på hur målet om vuxnas lärande uppfylls. Utredningen vill också att lärosätena själva ser över hur utbildningen förbereder studenterna för arbete inom komvux, och något eller några lärosäten bör också erbjuda en profilering mot vuxenutbildning i sina lärarutbildningar.

Ett annat påpekande som görs i utredningen är att det är svårt att få en överblick över vilka kompetensutvecklingsbehov som finns bland lärare som är verksamma i vuxenutbildningen. Utredningen menar att kompetensutvecklingsbehoven behöver kartläggas. I förlängningen kan en sådan kartläggning naturligtvis påverka vilka förväntningar som uppstår på lärosätenas kursutbud framöver.

Internationaliseringsutredningens slutbetänkande

Utredningen om ökad internationalisering av universitet och högskolor har lämnat sitt slutbetänkande.⁴⁵ I betänkandet lämnas förslag som syftar till att öka Sveriges attraktivitet som studiedestination och kunskapsnation bl.a. genom att underlätta internationell studentrekrytering, förenkla utländska studenters väg till Sverige och öka Sveriges synlighet utomlands. I utredningen finns inget särskilt fokus på lärarutbildning, men utredningen konstaterar att andelen utresande studenter är relativt låg inom studieinriktningen pedagogik och lärarutbildning.

Slutbetänkande angående bättre skola genom mer attraktiva skolprofessioner

Regeringen tillsatte i september 2016 utredningen Bättre skola genom mer attraktiva skolprofessioner. Utredningen leddes av Björn Åstrand och hade som uppdrag att föreslå åtgärder för att ge lärare, forskollärare, rektorer och förskolechefer bättre förutsättningar att utföra sina uppdrag.⁴⁶ I juni 2017 kom utredningen med delbetänkandet *Utbildning, undervisning och ledning – reformvård till stöd för en bättre skola*⁴⁷, och i mars 2018 redovisades slutbetänkandet *Med undervisningsskicklighet i centrum: ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling*.⁴⁸ För Göteborgs universitet som lärosäte är det av störst intresse att slutbetänkandet spinner vidare på Skolkommissionens förslag om ett professionsprogram som ska skapa ett sammanhållet system för lärares och skolledares kompetensutveckling. Utredaren menar att programmet bör utformas med nationella riktlinjer och ramverk, men lämnar inga detaljerade förslag på professionsprogrammets organisation eller vilken roll lärosätets ska ha, utan hänvisar istället till utredningen om myndighetsstrukturen inom skolväsendet (se nedan). Göteborgs universitet framhöll i sitt remissvar att lärosätena bör ges en framträdande roll i professionsprogrammets styrning/ledning, utvecklande och genomförande.

---

⁴⁵ [SOU 2018:78 Ökad attraktionskraft för kunskapsnationen Sverige](#)

⁴⁶ [Bättre skola genom mer attraktiva skolprofessioner \(Dir 2016:76\)](#).

⁴⁷ [SOU 2017:51 Utbildning, undervisning och ledning – reformvård till stöd för en bättre skola](#)

⁴⁸ [SOU 2018:17 Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling](#)

I den sakpolitiska överenskommelsen mellan regeringspartierna, Centerpartiet och Liberalerna står att regeringen ska arbeta vidare med införande av ett professionsprogram och regionaliserade skolmyndigheter och här görs en direkt hänvisning till Björn Åstrands utredning (SOU 2018:17).

Organisationsöversyn av de statliga myndigheterna inom skolväsendet

Regeringen beslutade i mars 2017 att tillsätta en utredning för att göra en översyn av ansvarsfördelning och organisering av myndigheterna på skolområdet⁴⁹, och under våren 2018 presenterade utredningen sitt slutbetänkande.⁵⁰ Utredningens översyn omfattar de fem statliga skolmyndigheterna Skolverket, Skolinspektionen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Skolforskningsinstitutet och Sameskolstyrelsen. För de lärosäten som har förskolläraryrket och lärarutbildning är utredningen intressant eftersom den förväntades specificera myndighetsstrukturen kring det professionsprogram för lärare, förskollärare och skolledare som diskuterats i flera år.

I slutbetänkandet föreslogs att *Skolverket*, *Skolinspektionen*, *Specialpedagogiska skolmyndigheten* skulle läggas ned och ersättas av de två nya myndigheterna *Skolmyndigheten* och *Institutet för professioner i skolväsendet*. *Skolmyndigheten* föreslogs bland annat få tillsyn, stöd, styrdokument och prov, statsbidrag, uppföljning och utvärdering på sitt bord. *Institutet för professioner* ska enligt förslaget meddela legitimation, besluta om standarder för yrkesutveckling samt vara den nationella funktion som sköter professionsprogrammet för lärares kompetensutveckling.

Betänkandet fick blandat mottagande. Förslaget om att lägga ned Skolverket, Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten avslogs omedelbart av den dåvarande utbildningsministern Gustav Fridolin, medan idén om Institutet för professioner i skolväsendet åtminstone initialt fick ett varmare mottagande. Utbildningsdepartementet har i skrivande stund inte skickat några tydliga signaler om hur man tänker arbeta vidare med betänkandet, även om den sakpolitiska överenskommelsen mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna som nämnts anger att regeringen ska arbeta vidare med införande av ett professionsprogram och regionaliserade skolmyndigheter.

Försöksverksamhet och utredning av praktikinära forskning

Regeringen beslutade i mars 2017 att ge Uppsala universitet, Göteborgs universitet, Umeå universitet och Karlstads universitet i uppdrag att bedriva praktikinära forskning i samverkan med andra lärosäten, kommuner och friskolor inom ramen för en försöksverksamhet. Universiteten ska tillsammans med de övriga medverkande aktörerna sprida resultaten av försöksverksamheten och de olika samverkansmodeller som används. Uppdraget att bedriva försöksverksamhet pågår 2017-2021 och ska slutredovisas senast den 1 mars 2022.^{51,52} De fyra ansvariga lärosätena rapporterar löpande till regeringen, och försöksverksamheten utvärderas kontinuerligt av en forskargrupp från Universitetet i Sør-øst Norge.⁵³

Förutom att initiera nämnda försöksverksamhet tillsatte regeringen också en särskild utredning med uppdraget att presentera förslag på hur samverkan kring praktikinära forskning mellan huvudmän och lärosäten kan stärkas.⁵⁴ Utredningen presenterade sitt betänkande *Forska tillsammans* i mars 2018, och remisstiden gick ut i augusti.⁵⁵ Kortfattat är utredningens slutsatser att

---

⁴⁹ [Regeringen 2017-03-30 \(Dir 2017:37\) Organisationsöversyn av de statliga myndigheterna inom skolväsendet](#)

⁵⁰ [SOU 2018:41 Statliga skolmyndigheter- för elever och barn i en bättre skola](#)

⁵¹ [Uppdrag om försöksverksamhet med praktikinära forskning](#)

⁵² www.ulfavtal.se

⁵³ <https://www.usn.no/>

⁵⁴ [Ökad samverkan kring praktikinära forskning för stärkt vetenskaplig grund i skolväsendet \(Dir 2017:27\)](#)

⁵⁵ [SOU 2018:19 Forska tillsammans- samverkan för lärande och förbättring](#)

- skolhuvudmännens ansvar att medverka i och finansiera praktisknära forskning behöver tydliggöras
- ett system för systematisk kunskapsuppbyggnad inom området behöver utvecklas
- vidareutbildning och forskarutbildning för lärare och förskollärare och skolledare behöver stärkas
- mer resurser successivt behöver kanaliseras till området framöver

Utredningen riktar tre rekommendationer till skolhuvudmän, sex rekommendationer till lärosäten med lärar- och förskollärarytbildningar och elva rekommendationer till regeringen. Rekommendationerna är lätta att hitta i betänkandet.

En kort sammanfattning är att **lärosätena** rekommenderas att

- ha en gemensam ingång för samverkan kring lärar- och förskollärarytbildningar och relaterad forskning
- tydligare forskningsintegrera utbildningen och den verksamhetsförlagda delen av utbildningen (VFU) inom lärar- och förskollärarytprogrammen.
- inom ramen för forskares och lärares arbetsuppgifter skapa utrymme för samverkan kring såväl praktisknära forskning som lärar- och förskollärarytbildningar.
- säkerställa att medel för praktisknära forskning avsätts inom ramen för det interna resursfördelningssystemet. Utredningen vill betona att merparten av den praktisknära skolforskningen måste bedrivas på lärosätenas basanslag.

Regeringen rekommenderas bland annat att

- överväga en översyn av examensbeskrivningarna för lärar- och förskollärarytamina
- säkerställa att lärosätena tilldelas medel för forskning som står i proportion till lärar- och förskollärarytutbildningarnas volym
- uppdra åt lämplig myndighet att göra en översikt över befintlig finansiering för praktisknära forskning
- överväga en strategisk satsning på medel till behovsmotiverad forskning som inkluderar praktisknära forskning i nästa forskningspolitiska proposition
- se över möjligheterna för skolhuvudmän att vara medelsförvaltare

Huvudmän inom skolväsendet rekommenderas bland annat att inom ramen för lärares och förskollärares arbetsuppgifter skapa utrymme för samverkan kring såväl praktisknära forskning som lärar- och förskollärarytutbildningar.

Struten föreslår ändrat dimensioneringsförfarande för lärarutbildningarna

Regeringen beslutade den 27 april 2017 att tillsätta utredningen *Styrning för starka och ansvarsfulla lärosäten*, ibland kallad Struten.⁵⁶ Utredningsuppdraget gick ut på att göra en samlad översyn av universitetens och högskolornas styrning, inklusive resurstilldelning. Kommittédirektivet säger också att utredningen ska överväga hur dimensioneringen bör utformas när det gäller lärarutbildningen och andra utbildningar där regeringen kan ha ett särskilt behov av att kunna påverka utbildningsutbudet. Slutbetänkandet, med titeln *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan*, presenterades den 1 februari 2019.⁵⁷

⁵⁶ [U 2017:5: Styr- och resursutredningen](#)

⁵⁷ [SOU 2019:6 En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan](#)

Utredaren förordar att dimensionering av utbildningsutbudet även i fortsättningen ska vara lärosätens ansvar. Utbudet ska utformas med hänsyn till kunskapsutvecklingen och svara mot studenternas efterfrågan samt arbetslivets och samhällets behov. Regeringens styrning ska enligt utredningen ske genom fyraåriga utbildningsuppdrag till respektive lärosäte med mål om antal helårsstudenter på totalnivå.

När det gäller lärarutbildningarna anser dock utredningen att det behövs särskilda lösningar för att regeringens styrning bättre ska komma tillrätta med bristen på utbildad arbetskraft. De senaste åren har regeringen försökt att styra utbildningsvolymerna på lärarutbildningarna genom att tilldela ett visst antal ”nybörjarplatser”. Struten föreslår nu istället en styrmodell som fokuserar på resultat snarare än ”input”. Förslaget innebär att regeringen ska styra dimensioneringen av lärarutbildningarna genom att ange mål för antal examina för varje lärosäte. Genom att ange ett mål om antal examina är tanken att lärosätena stimuleras att jobba med kvalitet för att minska avhopp och att hitta lösningar med valideringar och sena ingångar i utbildningen. Utredningen menar att styrningen mot examensmål kommer att kräva mer detaljerade beskrivningar av kompetensförsörjningsläget än vad som görs idag. UKÄ föreslås få i uppdrag att göra sådana detaljerade beskrivningar. En fråga som diskuterats är om det behövs en examenspremie för att förstärka examensmålen genomslag. Utredningen kommer dock fram till att en sådan inte behövs.

Tanken är att målen ska sättas i dialog mellan regeringen och respektive lärosäte. Dessa dialoger bör innefatta en analys av vilka möjligheter lärosätet har att genomföra utbildningar med hög kvalitet. För lärarutbildningens del kommer samverkan med skolhuvudmännen gällande tillgång till VFU-platser att vara en viktig kvalitetsaspekt.

Betänkandet tar också upp frågan om hur utbildningssystemet som helhet kan upprätthålla ämnen och inriktningar som å ena sidan kan sägas vara av allmänt, nationellt intresse, men å andra sidan har små studentvolym. Av effektivitetsskäl kanske sådana ämnen bara kan finnas vid ett fåtal lärosäten, men då behövs troligen någon form av nationell samordning och arbetsfördelning mellan lärosätena. Utredningen säger uttryckligen att ”vissa inriktningar” inom lärarutbildningen kan bli aktuella för en sådan samordning.

Frågan om lärarfortbildning tas också upp. Enligt utredaren kan en stor del av lärarfortbildningen genomföras som uppdragsutbildning, men för att lärosätena ska kunna erbjuda sådan uppdragsutbildning med god kvalitet och utan att övrig verksamhet påverkas negativt är det viktigt att uppdragsutbildningen får en mer långsiktig karaktär. Det gäller inte minst i utformandet av det framtida professionsprogrammet för lärarfortbildning. En möjlighet är att uppdragsutbildning kan ingå i de fyraåriga överenskommelserna.

Nyheter från Göteborgs stad och Göteborgsregionen

Sedan den 1 juli 2018 har stadsdelsnämnderna i Göteborg inte längre ansvaret för förskola och grundskola. Istället är stadens förskolor och grundskolor organiserade i stadsgemensamma nämnder –Förskolenämnden respektive Grundskolenämnden– med tillhörande centrala förvaltningar. Stadens grundskolor är uppdelade i åtta utbildningsområden under den centrala grundskoleförvaltningen medan förskolorna är uppdelade på fyra utbildningsområden. De kommunala gymnasierna är sedan tidigare organiserade under den stadsgemensamma Utbildningsnämnden.

Valet 2018 innebar ett maktskifte i Göteborgs stad med nya kommunalråd och nämndordföranden. Nytt kommunalråd med ansvar för utbildningsfrågor är Helene Odenljung (Liberalerna). Odenljung är även

ordförande i grundskolenämnden.⁵⁸ Förskolenämndens ordförande är Anneli Rhedin (Moderaterna)⁵⁹, medan ordförande i utbildningsnämnden är Pär J Gustafsson (Liberalerna).⁶⁰

Göteborgsregionens kommunalförbund (GR) har satt igång en pilotverksamhet med ett s.k. branschråd för förskolan.⁶¹ Branschrådet ska samla olika aktörer och perspektiv i syfte att arbeta fram konkreta förslag och metoder för att bidra till kompetensförsörjningen i Göteborgsregionens förskolor. Under pilotverksamheten har branschrådet bland annat enats om ett kurspaket för utbildning till barnskötare inom vuxenutbildningen. Tanken är också att branschrådet för förskolan ska kunna utgöra en modell för branschråd inom utbildningssektorn som kan användas i andra skolformer.

Debattåret 2018: centrala diskussionsteman

Det skulle vara en överdrift att påstå att lärarutbildningen står i den offentliga debattens centrum. Men svenska folket och svenska medier är mycket intresserat av skol- och utbildningsfrågor, och eftersom lärarutbildningen har en bärande roll i utbildningssystemet hamnar den då och då i debattens strålkastarljus.⁶² Detta kapitel handlar om det senaste årets lärarutbildningsdebatt. Kapitlet bygger i viss utsträckning på den statistik och de utredningar, beslut och rapporter som redan presenterats i de två föregående kapitlen, men nu får även andra aktörer komma till tals. Poängen med detta kapitel är att göra en tematisk presentation av 2018 års lärarutbildningsdiskussion; vad har det pratats om och vad vill olika aktörer med lärarutbildningen?

Läraryrket, läraryrket och situationen i skolan

Bristen på behöriga lärare i den svenska skolan har precis som tidigare år fått stor uppmärksamhet. Som framgick i kapitlet *Läraryrket i siffror* är läraryrket nu så omfattande att antalet nybörjare på lärarutbildningarna kraftigt måste öka för att bristen ska kunna utbildas bort inom ramen för den nuvarande utbildningsstrukturen. Det är fullt rimligt att ifrågasätta realismen i sådana förhoppningar, inte minst med tanke på att det också råder kompetensförsörjningsproblem i flera andra välfärdsyrken som kräver högskoleutbildning. Sjuksköterskor, socionomer och läkare är exempel på sådana bristryrken.⁶³ Samtidigt behöver lärarutbildningen bidra med det den kan, och många debattinlägg om lärarutbildningen tar på ett eller annat sätt sin utgångspunkt i läraryrket och hur den skulle kunna avhjälpas genom olika förändringar av utbildningens upplägg och innehåll. Det handlar om högre krav, höjda inträdesströsklar, utbyggnad, mer flexibla utbildningsformer mm. Dessa förslag presenteras i andra avsnitt i detta kapitel. Här ska vi istället kort beskriva förslag som tar sikte på hur situationen i skolan kan förändras så att fler vill vara lärare.

Många menar att läraryrkets attraktivitet måste höjas för att skolans personalförsörjningsproblem ska få en långsiktigt hållbar lösning. Det handlar dels om att lärarnas löner ska vara konkurrenskraftiga, antingen genom generella löneökningar för yrkeskåren eller genom riktade löneökningar till lärare med

---

⁵⁸ [Politiker i grundskolenämnden](#)

⁵⁹ [Politiker i förskolenämnden](#)

⁶⁰ [Politiker i utbildningsnämnden](#)

⁶¹ [Göteborgsregionen \(GR\) 2018-06-28: Utbildningscheferna kraftsamlar kring förskolans kompetensförsörjning](#)

⁶² Enligt SOM-institutet har utbildningsfrågor varit bland de allra viktigaste samhällsfrågorna en tid: www.som.gu.se. I valrörelsen 2018 var skola och utbildning den näst viktigaste frågan efter sjukvården enligt väljarna. svt.se: [VALU 2018 Väljarnas viktigaste frågor](#)

⁶³ [Sveriges kommuner och landsting \(SKL\) 2018-02-21: Elevboom och läraryrket kräver flera åtgärder](#)

viss kompetensgrad, erfarenhet eller ämnesprofil. Andra attraktivitetshöjande reformförslag har handlat om bättre möjlighet till fort- och vidareutbildning samt förbättring av lärarnas arbetsmiljö.^{64,65}

En annan typ av förslag har handlat om att bättre utnyttja de behöriga lärare som redan arbetar i skolorna. Ett konkret förslag som fått en del uppmärksamhet och börjat omsättas i konkret handling är att anställa s.k. lärarassistenter. Lärarassistent är egentligen ingen formell yrkestitel, och deras arbetsuppgifter varierar från skola till skola, men den grundläggande tanken är att de ska avlasta lärarna från en del administrativa sysslor och ”kringuppgifter” som inte är kopplade till undervisningen, så att lärarnas kompetens kan tas tillvara bättre i skolorna. Det finns en ganska bred politisk uppslutning kring lärarassistent-satsningarna, och lärarnas fackliga organisationer är på det hela taget också positiva.^{66,67} Ett antal folkhögskoleutbildningar och yrkeshögskoleutbildningar till lärarassistent är redan igång.^{68,69,70} Lärarassistent-satsningarna har emellertid också kritiserats. Kritiken är ganska mångfacetterad, men handlar bland annat om att lärarassistenter inte innebär någon reell avlastning för lärarna eftersom det i praktiken är en ganska liten andel administrativa uppgifter som kan göras av andra.^{71,72,73}

Det finns också en del förhoppningar om att bättre utnyttjande av digital teknik skulle kunna lindra lärarbristen. Dels handlar det om att med tekniska hjälpmedel ”effektivisera” undervisningen generellt i alla skolor, dels handlar det om att bygga ut fjärrundervisningen i geografiska områden med särskilt dålig tillgång till behöriga lärare.⁷⁴

Avslutningsvis kan det vara värt att notera att rekrytering av lärare utomlands är ett alternativ som övervägs i allt fler fall. Moderaterna har aviserat att de vill göra en statligt koordinerad insats och satsa resurser för att möjliggöra utrikes rekryteringar.⁷⁵ Tyskland, Kanada, Korea och Finland har nämnts som tänkbara rekryteringsländer. En kommun som redan gjort rekryteringsresor är Skellefteå kommun.⁷⁶ Det ska bli intressant att följa hur stor potential detta har. Eftersom det råder lärarbrist i flera länder är det en viss risk att tillgången på lärare som vill arbeta i Sverige är begränsad. Situationen i den svenska skolan kan också försvåra en generellt omfattande rekrytering av utländska lärare, även om vissa skolor naturligtvis kan erbjuda internationellt konkurrenskraftiga arbetsvillkor.

Omdebatterad utbyggnad av lärarutbildningen

De senaste åren har regeringen i statsbudgeten tillfört medel för en ökning av antalet studieplatser på lärarutbildningen. 2015 inleddes en utbyggnad som fullt genomförd skulle ge 6800 nya platser 2019, och därefter har regeringen aviserat ytterligare 3600 platser, vilket sammantaget innebär cirka 10 000 nya lärarutbildningsplatser fram till 2021.⁷⁷ Utbyggnaden är naturligtvis avsedd att vara ett svar på dagens och morgondagens lärarbrist, och i vissa läger är det mer eller mindre självklart att lärarutbildningarna måste byggas ut så att fler behöriga lärare examineras.

⁶⁴ [Lärarnas Tidning 2018-09-07: Ökad frihet i yrket löser lärarbristen](#)

⁶⁵ [Dagens samhälle 2019-01-21: Anna Ekströms jobb att fixa fram 65000 lärare](#)

⁶⁶ [Skolvärlden 2018-08-08: L vill anställa 18 000 lärarassistenter](#)

⁶⁷ [Skolvärlden 2018-08-21: S lägger 1 miljard på lärarassistenter](#)

⁶⁸ [Lärarnas Tidning 2017-08-16: Utbildningar till lärarassistent stekheta](#)

⁶⁹ [Lärarnas Tidning 2018-10-01: Yrke lärarassistent - här utbildas pionjärerna](#)

⁷⁰ [Altinget 2019-02-05: Nu startas fler lärarassistentutbildningar](#)

⁷¹ [Skolvärlden 2018-08-30: Förslag med lärarassistenter sågas](#)

⁷² [Expressen 2018-08-08: Men Björklund nu får det vara nog med pekpinnandet](#)

⁷³ [Tankesmedjanbalans.se: Lärarassistenter vad ska de göra](#)

⁷⁴ [Dagens samhälle 2018-11-23: Med modern teknik får fler behöriga lärare](#)

⁷⁵ [sverigesradio.se 2018-04-19: Moderaterna vill rekrytera lärare utomlands](#)

⁷⁶ [svt.se 2018-01-12: Åker till London – för att ragga lärare](#)

⁷⁷ Se exempelvis budgetpropositionerna för 2014, 2015 och 2017

Än så länge ligger också besluten fast om en fortsatt utbyggnad fram till 2021. Samtidigt är det bra att vara medveten om att det finns en ganska stark skepsis mot att öka antalet platser på en utbildning där söktrycket är så pass lågt, avhoppen stora, och den lärarledda undervisningstiden mycket begränsad.⁷⁸ Risken är, menar många, att en omfattande utbyggnad i dagsläget gör att det kommer ännu fler dåligt förberedda studenter och att lärosätena inte har möjlighet att upprätthålla utbildningskvaliteten, i synnerhet om utbyggnaden genomförs utan extra resursförstärkningar.^{79,80,81}

Som nämndes i föregående kapitel föreslog Styr- och resursutredningen (Struten) i slutbetänkandet att lärarutbildningen fortsättningsvis ska dimensioneras med mål för antal examina och inte ett visst antal ”nybörjarplatser”. Det dröjer givetvis ett antal år innan en sådan eventuell reform är på plats.

Alla vill ha alternativa, snabbare och flexibla vägar

Samtidigt som politikerna tvistat om klokskapen i den reguljära lärarutbildningens utbyggnad, är så gott som alla riksdagspartier överens om att fler personer behöver få tillgång till alternativa, snabbare och flexibla vägar till läraryrket. I föregående kapitel *Policyåret* hamnade några av Löfven-I-regeringens⁸² åtgärder i strålkastarljuset. Här kommer några andra exempel på förslag som förekommit i debatten.

Den vanliga vägen till en lärarexamen går via 6-11 terminers studier vid något av de reguljära lärarprogrammen. Moderaterna har lanserat tanken att studenter ska ha möjlighet att läsa lärarutbildningen med förhöjd studietakt. Vilken studietakt som anses lämplig utan att kvaliteten försämras ska utredas vidare, men målet är att korta utbildningstiden med minst ett år.⁸³

När det gäller ämneslärarexamen finns sedan tidigare möjlighet att läsa kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) på 90 hp som en alternativ väg till examen för studenter som har de ämnesmässiga förkunskaperna. Som beskrevs i kapitlet *Lärarutbildningen i siffror* står KPU i nuläget för cirka en tredjedel av alla ämneslärarexamina som utfärdas, och genomströmningen tycks vara högre än på den reguljära ämneslärarutbildningen. Flera partier och andra samhällsaktörer ser gärna att fler KPU-program kortas ned och/eller erbjuds med förhöjd studietakt så att studenterna blir klara på ett år istället för ett och ett halvt.^{84,85} Många vill också stärka de ekonomiska incitamenten för akademiker att läsa KPU.⁸⁶

Normalt bygger antagning till KPU på att studenten har den ämnesmässiga kompetensen för att undervisa i skolan. Många som söker till KPU saknar dock enstaka poäng, och bedöms därför som obehöriga. Som beskrevs i föregående kapitel har regeringen nu givit några lärosäten i uppdrag att ta fram kortare ämneskurser så att obehöriga studenter kan påbörja utbildningen och göra mindre ämneskompletteringar parallellt med att de läser sin KPU. Liknande åtgärder föreslås av Moderaterna, som vill se en utökad användning av antagningsprincipen ”antagen med villkor”.

Idag ställer lärosätena olika förkunskapskrav och gör olika bedömningar av behörigheter. Här finns det önskemål om att lärosätena i samråd med Skolverket bör få i uppdrag att ta fram en gemensam grund för vilka krav som ska gälla för respektive KPU-inriktning och hur behörigheten ska bedömas.

---

⁷⁸ [Lärarnas Tidning 2016-08-22: Politisk oenighet om lärarutbildningens utbyggnad](#)

⁷⁹ [Läraryrket 2018-09-25: Det går att bygga ut lärarutbildningen](#)

⁸⁰ [svt.se 2018-08-08 Björklund: Fler platser på lärarutbildningen sänker kvaliteten](#)

⁸¹ [Aftonbladet 2018-08-18: Din skolpolitik är direkt oansvarig Björklund](#)

⁸² Med Löfven I avses S/Mp regeringen 2014-2018.

⁸³ [Motion till riksdagen 2016/17:3043](#)

⁸⁴ [Alliansen 2018-06-13: Skolreformer Sverige ska vara bland de tio bästa](#)

⁸⁵ [Svenskt Näringsliv 2017-09-28: Så här kan vi lösa lärarbristen](#)

⁸⁶ [Skolvärlden 2018-05-18: Höjt studiebidrag ska locka fler akademiker till läraryrket](#)

I dagsläget kan man bara läsa KPU mot ämneslärarexamen. Men till exempel Moderaterna och Lärarförbundet har fört fram idén att förordningen bör ses över så att det också blir möjligt att läsa KPU mot grundlärarexamen med inriktningarna F-3 och 4-6.⁸⁷

Vid sidan av KPU anses även Vidareutbildning av lärare som saknar lärarexamen (VAL) och Utländska lärares vidareutbildning (ULV) vara framkomliga vägar för att utbilda fler behöriga lärare relativt snabbt. Även stiftelsen Teach for Sweden och deras verksamhetsintegrerade KPU har i flera politiska partiers ögon potential att bidra i detta sammanhang.

Dags för fristående lärarutbildningar?

Allt fler aktörer öppnar nu också dörren på glänt för tanken att andra utbildningsanordnare än lärosäten ska kunna bedriva lärarutbildning. Bakgrunden är dels det allmänt erkända behovet av fler vägar till läraryrket, dels en idé om att befintliga lärarutbildningar skulle må bra av kvalitetsdrivande konkurrens eftersom de inte tycks ha den inneboende reformkraft som krävs för att hantera de många utmaningar som det svenska utbildningssystemet står inför.⁸⁸ Under året har Centerpartiet motionerat i frågan, Liberalerna instämmer, och Svenskt Näringsliv driver på.^{89,90,91} Tidigare har också Moderaterna uttryckt liknande åsikter.⁹² Det är visserligen redan i dagsläget tillåtet för fristående aktörer att ansöka om tillstånd för att starta fristående lärarutbildningar. Regelverket och kraven på utbildningsanordnare är dock så pass omfattande och komplicerade att det i praktiken är näst intill omöjligt för andra än etablerade lärosäten att ro ett sådant projekt i land.⁹³ I dagsläget tycks förändringsförslagen primärt handla om att underlätta för fristående kompletterande pedagogiska utbildningar (KPU). Ett konkret hinder man vill ha bort är kravet på att en anordnare av KPU även ska ge den reguljära ämneslärarutbildningen. Än så länge är det mesta i denna fråga som sagt på idéstadiet, men stiftelsen Johan Skyttes högskola ligger i startroparna för att starta en lärarutbildning.⁹⁴

Ett antal moderata riksdagsledamöter har i en s.k. fristående riksdagsmotion kommit med ett annat förslag på ett liknande tema, nämligen att möjliggöra för helt skolförlagda lärarutbildningar.⁹⁵ Det betyder att vissa skolor ska kunna anställa obehöriga lärare som i direkt anslutning till anställningen får gå en lärarutbildning där de undervisas och handleds av särskilt kvalificerade lärare, exempelvis lektorer eller förstelärare. En förutsättning är att skolorna i fråga har fått ”högsta betygsättning” av Skolinspektionen och under lång tid bedrivit undervisning av dokumenterat mycket god kvalitet. Lärarstudenterna ska ha en färdig akademisk examen inom de ämnen som man ska undervisa i.

Har Sverige för många ämneslärarutbildningar?

När OECD för några år sedan granskade det svenska utbildningssystemet var ett av förslagen att ämneslärarutbildningen borde koncentreras till ett fåtal lärosäten. Ett av argumenten var att det skulle skapa bättre förutsättningar för hög kvalitet genom att tydligare koppla utbildningen till starka ämnesinstitutioner. Ett annat argument rörde utbildningsutbudet. Med färre (och större) utbildningsorter skulle di-

---

⁸⁷ [Dagens samhälle 2017-02-02: Politisk samsyn nyckeln till säkrad lärarförsörjning](#)

⁸⁸ Olika synpunkter på lärarutbildningarnas kvalitet beskrivs i ett kommande avsnitt.

⁸⁹ Motion 2018/19:2610 av Annie Lööf m.fl. (C)

⁹⁰ [Svenskt näringsliv 2018-11-26: Handlingskraft kan lösa lärarkrisen](#)

⁹¹ Se *Skolstart; Liberalernas skolpolitiska program för mandatperioden 2018-2022*, punkt 29.

⁹² [Läramas tidning 2015-04-28: Moderaterna vill tillåta privata lärarutbildningar](#)

⁹³ Den fristående stiftelsen *Teach for Sweden* och dess ledarskapsprogram/arbetsintegrerade lärarutbildning har fått en del uppmärksamhet. Själva KPU-delen ges dock vid Luleå tekniska universitet, Högskolan i Halmstad och Karlstad universitet.

⁹⁴ <http://www.jskytte.se/>

⁹⁵ [Motion 2018/19:2833 av Erik Bengtsson m.fl. \(M\) \(Fristående motion\) En bättre lärarutbildning](#)

mensioneringen efter arbetsmarknadens behov underlättas eftersom stora lärosäten i längden kan erbjuda fler ämneskombinationer än mindre. Om lärosätena dessutom skulle samordna utbildningsutbudet sinsemellan skulle fler ämnesspecialiseringar få större studentvolym, vilket på sikt ger fler behöriga lärare i bristämnen.

Förslaget fick på sin tid visst gehör men många var kritiska, och är så fortfarande. Motargumenten går i korthet ut på att även ämneslärarutbildningen måste finnas tillgänglig även utanför storstadsområdena, inte minst av principiella skäl som har att göra med likvärdig tillgång till utbildning i hela landet.

Debatten är inte helt avslutad, och bland de politiska partierna är det framför allt Liberalerna som fortsatt driver kravet att ämneslärarutbildningen bör koncentreras till färre universitetsorter. Enligt Liberalernas förslag ska de praktisk-estetiska högskolorna och de tekniska universiteterna dock kunna fortsätta att utbildna ämneslärare i sina ämnen. Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) kan också bibehållas på de nuvarande orterna, liksom utbildningarna till grundlärare och förskolelärare.

Det finns även en diskussion om att göra ämneslärarutbildningen gemensam för 7-9 och gymnasielärare. De två stora fackförbunden för lärare – Lärarförbundet och Lärarnas riksförbund – har uttryckt detta, liksom Liberalerna.

Arbetsintegrerade utbildningar i ropet

Vid ett tiotal lärosäten bedrivs eller planeras nu olika former av arbetsintegrerade lärarutbildningar. Det kan se lite olika ut på olika lärosäten, men modellen går i stora drag ut på att studenterna studerar på deltid samtidigt som de är anställda som obehöriga lärare i en skola. Tanken är att det ekonomiskt relativt fördelaktiga upplägget ska locka fler att vilja gå en lärarutbildning samtidigt som skolorna kan behålla sin personal under utbildningstiden. I valrörelsen 2018 fick de arbetsintegrerade utbildningarna viss uppmärksamhet och flera partier vill nu kanalisera resurser till den här typen av utbildningar, vilket bland annat kom till uttryck i den sakpolitiska överenskommelsen mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna.⁹⁶

Arbetsintegrerade utbildningar pågår i nuläget vid tre lärosäten; Högskolan i Dalarna, Karlstads universitet samt Mälardalens högskola. Vid Högskolan Dalarna har studenterna en heltidsanställning i en skola och arbetar cirka 50 procent och studerar den resterande delen. I den pågående pilotomgången ingår Grundlärarprogrammet årskurs 4-6 med inriktning naturvetenskap och teknik och Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). Vid Karlstads universitet finns möjlighet att läsa Grundlärarprogrammets inriktning 4-6, NO som en arbetsintegrerad utbildning. Studenterna studerar på 75 procent och arbetar 50 procent. De får minst 18 000 kronor i lön och ersättning av den kommun där de anställs. Studierna sker i huvudsak vid så kallade lärcentra i några av de medverkande kommunerna.^{97,98}

Bland de lärosäten som planerar att starta arbetsintegrerade utbildningar finns Högskolan Väst, Malmö universitet, Högskolan i Kristianstad, Högskolan i Gävle, Mittuniversitetet, Umeå universitet, Örebro universitet och Jönköping University.

Debatten om antagningskrav fortsätter i Sverige (och Norge)

Lärarutbildningarna har – i ett nationellt perspektiv – bland de lägsta antagningskraven för akademiska yrkesutbildningar.⁹⁹ Den diskussion som förts i några år om att höja tröskeln in till lärarutbildningen har fortsatt även 2018. Löfven-I-regeringen gav under hösten UHR två uppdrag som tar sikte på att införa

⁹⁶ [Lärarnas tidning 2018-09-05: Så vill de förändra skolan](#)

⁹⁷ [Lärarnas tidning 2018-03-21: Regional lärarutbildning i Värmland lockar med lön](#)

⁹⁸ <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/varmland/studenters-lamplighet-testas>

⁹⁹ Antagningsstatistik och debatten om den låga tröskeln in på lärarutbildningen diskuteras i EUL:s rapport [Aktuella frågor om lärarutbildningen](#) från oktober 2017.

lämplighetstest och högre antagningskrav, och i den sakpolitiska överenskommelsen mellan den nya regeringen, Centerpartiet och Liberalerna konstateras kortfattat att ”intagningskraven höjs”. Exakt på vilket sätt kraven ska höjas är inte specificerat i varken överenskommelsen eller regeringsförklaringen, men det går att gissa sig till ungefär vad det kan handla om eftersom det sedan tidigare finns förslag från Liberalerna och Lärarnas Riksförbund (LR) om att dels inrätta ett obligatoriskt lämplighetsprov, dels ställa krav på lägst betyget C i svenska för samtliga lärarstudenter. För ämneslärare ska också krävas lägst betyget C i aktuellt ämne.¹⁰⁰ I andra sammanhang har det talats om att ställa krav på högre betyg än E. Oavsett hur krav och eventuella tester konkret utformas är tanken att de på sikt ska leda till att lärarstudenter med goda förutsättningar att klara studierna antas. Detta kommer att leda till bättre genomströmning och högre examensfrekvens, men också bereda vägen för höjda krav på studenterna under själva utbildningen, vilket i sin tur kommer att öka utbildningens attraktivitet och locka än fler välmeriterade sökande.

Vissa är skeptiska till lämplighetstest och högre krav. Skeptikernas viktigaste argument mot lämplighetstest är att det inte visat sig ha någon effekt på studieframgång, samt att det skulle vara mycket kostsamt att genomföra.^{101,102,103} När det gäller allmänt höjda intagningskrav handlar kritiken om att det är svårt att veta vilka betyg de ska gälla och vilken nivå man ska sätta för att urvalen ska bli träffsäkra. Det finns också farhågor om att höjda antagningskrav gör att antalet lärarstudenter kommer att sjunka, åtminstone på kort sikt.

Det är svårt att förutse vad som kommer att hända på detta område. Det finns uppenbarligen ett utbrett intresse bland politikerna för höjda krav och lämplighetstester i någon form, medan till exempel UHR och Lärarförbundet intar en mer skeptisk grundhållning.¹⁰⁴

Det kan i detta sammanhang vara intressant att titta över nationsgränsen och se vad som hänt i Norge där lärarutbildningarna har genomgått flera viktiga förändringar på senare år. Bland annat har man infört högre antagningskrav. I Norge används en sexgradig betygsskala i gymnasiet. Redan 2005 bestämdes att lärarstudenterna skulle ha minst 3,5 i snitt och minst betyget 3 i norska och matematik. Sedan 2016 krävs det dock minst betyget 4 i matematik. Sökande med betyget 3 i matematik kan dock bli villkorligt antagna under förutsättning att de klarar en förberedande/kompletterande mattekurs innan lärarstudierna påbörjas. De som har läst den mest avancerade gymnasiematten undantas från kravet på betyget 4.

Men de norska reformerna handlar inte bara om antagningskrav. Sedan höstterminen 2017 är utbildningarna till grundskolelärare 5-åriga utbildningar på masternivå. Regeringen har också infört vissa ekonomiska incitament för att slutföra utbildningen i tid och ta arbete i regioner där lärarbristen är som värst. Bakom reformerna ligger en ambition att göra både lärarutbildningen och läraryrket mer attraktivt. Det är ännu för tidigt att dra några slutsatser av förändringarnas konsekvenser på längre sikt, men antalet sökande till lärarutbildningen har stigit initialt.^{105,106,107} Utbildningarna har också fler antagna än tidigare, men samtidigt står det många platser tomma på lärarutbildningarna. Kritiker menar att de höjda

---

¹⁰⁰ [Liberalerna och LR 2018-03-14: Högre krav och mer metodik i lärarutbildningen](#)

¹⁰¹ [UHR 2018-05-04: Lämplighetsbedömning av blivande lärare bör studeras vidare](#)

¹⁰² [UHR 2018-12-14 Kan ett antagningsprov minska avhoppet på ämneslärarutbildningen?](#)

¹⁰³ [UHR 2018-11-27: Lärarlämplighet](#)

¹⁰⁴ [Svenska dagbladet 2018-10-14: Lämplighetsprov för lärare ger ingen effekt](#)

¹⁰⁵ [Aftenposten 2018-07-22 Utdanningsforbundet: At larerutdanningen na er pa mastergradsniva har gjort den mer attraktiv](#)

¹⁰⁶ [nrk.no 2018-07-19: Det er fortsatt ledige studieplasser](#)

¹⁰⁷ [Dagbladet 2018-07-19: Rekordmange vil bli laerere](#)

kraven inte är tillräckligt träffsäkra, och stänger ute motiverade personer med potential att bli bra lärare.¹⁰⁸

Fortsatt debatt om lärarutbildningens innehåll och kvalitet

Lärarutbildningarnas innehåll och kvalitet har – liksom flera andra år – haft en framträdande plats på landets debatt- och ledarsidor. Den stora majoriteten artiklar har en kritisk grundton, i alla fall om vi räknar de ”debattstartande” artiklarna. I de efterföljande replikskiftena kommer naturligtvis en annan bild också fram.

En stor del av kritiken har handlat om lärarutbildningarnas innehåll. Kritiken handlar kortfattat om att pedagogisk teori, eller i alla fall fel sorts pedagogisk teori, i dagsläget får för stort utrymme på bekostnad av kognitiv neurovetenskap, utbildningspsykologi och andra vetenskaper med relevans för lärande, samt klassrumsnära metodik.^{109,110, 111} Denna kritik finns även bland alumner och lärarstudenter, som ofta menar att lärarutbildningens yrkesnära moment brister.¹¹² Ett färskt exempel är Lärarutbildningskonventets alumnenkäter, som visar att alumnerna i första hand saknat undervisning som är tydligt kopplad till den yrkesnära praktiken.¹¹³

Det råder stor enighet om att antalet lärarledda timmar på lärarutbildningen behöver öka.^{114,115,116} Sådana krav har funnits länge, men fick under året ökad aktualitet i samband med UKÄ:s rapport om lärarledd tid i högskolan som visade att lärarstudenter tillhör de som får allra minst lärarledd undervisning. Lärarförbundets ordförande menar att det låga antalet lärarledda timmar på lärarutbildningen beror på att den är styvmoderligt behandlad på lärosätena.¹¹⁷ I detta sammanhang kan det vara intressant att notera att Struten menar att den typ av tidsbegränsade satsningar på kvalitet och mer lärarledd tid som gjorts i närtid inte har särskilt goda förutsättningar att bli lyckosamma. Resursförstärkningar som syftar till ökad lärarledd tid bör vara långsiktiga.¹¹⁸

Exakt vad diskussionen om lärarutbildningens innehåll landar i för politiska beslut återstår att se. Men vi kan konstatera att flera av riksdagens partier vill se ett annat innehållsligt fokus och mer lärarledd undervisning i lärarutbildningarna, så där kan man möjligen förvänta sig förslag i framtiden. I den sakpolitiska överenskommelsen mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna sägs till exempel att metodikinslagen ska öka, och att sex- och samlevnads kunskap samt kunskap om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar ska ingå i lärarutbildningarna framöver.

Fortbildning för lärare

En relevant och välfungerande fortbildning anses allmänt vara avgörande för att läraryrket ska vara attraktivt och för att kvaliteten i skolan ska kunna utvecklas och bibehållas på lång sikt. En sedan länge pågående diskussion är bristen på relevant fortbildning för lärare.^{119,120} Många har länge varit kritiska

---

¹⁰⁸ [Utdanningsnytt 2018-02-07: Ber regjeringen utrede nye inntakskrav](#)

¹⁰⁹ [Dagens Nyheter 2018-03-14: Kräv att ämneslärare har minst c i ämnet](#)

¹¹⁰ [Dagens Nyheter 2018-03-30: Lärarutbildningen förbereder inte lärarna för klassrummet](#)

¹¹¹ [Lärarnas Tidning 2019-01-07: Enögt med bara Vygotskij i lärarutbildningen](#)

¹¹² [Lärarnas Riksförbund 2016: Hur bra är den nya lärarutbildningen?](#)

¹¹³ <http://www.lararutbildningskonventet.se/>

¹¹⁴ [Dagens Nyheter 2018-03-14: Kräv att ämneslärare har minst c i ämnet](#)

¹¹⁵ [Lärarförbundet: Lärarförbundets politik för lärarutbildningarna](#)

¹¹⁶ [SOU 2017:35 Skolkommissionen](#)

¹¹⁷ [Dagens Samhälle 2018-12-07: Åtta timmar i veckan räcker inte att utbilda lärare](#)

¹¹⁸ SOU 2019:6, sid 175.

¹¹⁹ [Skolvärlden 2017-03-29: Huvudmännen måste ta ansvar för fortbildningen](#)

¹²⁰ [SOU 2017:35 Skolkommissionen](#)

till innehållet i den fortbildning huvudmännen erbjuder, och till bristen på kontinuitet och långsiktighet. Det är också stora skillnader mellan kommuner när det gäller hur mycket som satsas på fortbildning. En kartläggning visar att många lärare framför allt saknar ämnesrelaterad kompetensutveckling.¹²¹

Vissa policyhändelser på lärarutbildningsområdet kan komma att innebära nya och ökade behov av fortbildning. En sådan händelse är att förskoleklassen är obligatorisk sedan 2018, vilket gör att vissa förskolelärare som idag undervisar i förskoleklass kan behöva fortbildning. Det är också tydligt att många politiska partier har fått upp ögonen för behovet av en VFU med hög kvalitet. Med tanke på VFU-handledarens centrala betydelse för VFU-kvaliteten roll är det troligt att det politiska intresset för handledarutbildning också kommer att växa, även om det är oklart vad detta kommer att innebära i form av styrning och resurstilldelning. Vidare pekar många på att den pågående digitaliseringen kommer att generera stora fortbildningsbehov framöver.

Lärarnas fortbildning är idag huvudsakligen huvudmännens ansvar, även om staten genom statsbidragsberättigade insatser som Lärarlyften tagit ett visst grepp om frågan. 2017 argumenterade Skolkommissionen i sin rapport för en ökad statlig inblandning i lärarnas fortbildning. Kommissionen vill se ett nationellt reglerat program för fortbildning under lärares yrkesliv. Det ska sörja för att fortbildningen blir likvärdig, kontinuerlig och långsiktigt relevant. Programmet ska förvaltas av en ”nationell funktion” med regional närvaro. Många – till exempel lärarnas fackliga organisationer, vissa politiska partier, OECD mfl – håller med kommissionen om att det är en fördel om staten håller i eller tar ett stort ansvar för lärares fortbildning.^{122,123} Exakt hur statens, och den ”nationella funktionens” roll ska se ut redogjorde inte kommissionen för i sitt betänkande. Utredningarna *Organisationsöversyn av de statliga myndigheterna inom skolväsendet* och *Bättre skola genom mer attraktiva skolprofessioner* analyserade också frågan, men som nämnts på andra håll i denna rapport har inget av betänkningarna tydligt presenterat vilken roll lärosätena kommer att spela i ett nationellt program för fortbildning.^{124,125} I Strutens slutbetänkande anses lärarfortbildning i stor utsträckning kunna ges i form av uppdragsutbildning inom ramen för det kommande professionsprogrammet.

Debattåret 2018: sammanfattning

Åtgärder mot lärarbristen har varit på tapeten under året, och det finns en bred enighet om att det behövs snabba och flexibla utbildningar till lärare för personer med rätt förkunskaper som inte vill genomgå ett långt lärarprogram. Det finns en diskussion om huruvida de reguljära lärarutbildningarna ska byggas ut eller inte. I vissa läger är det mer eller mindre självklart att lärarutbildningarna måste byggas ut så att fler behöriga lärare examineras. Samtidigt finns det i andra läger skepsis mot att öka antalet platser på en utbildning som har så lågt söktryck, stora avhopp och omfattande kvalitetsbrister. Många politiker vill istället att antagningskraven till lärarutbildningen ska skärpas för att öka genomströmningen och öka utbildningens attraktivitet. Berörda myndigheter har inte visat samma entusiasm, särskilt inte när det gäller lämplighetester. Innehållet i lärarutbildningen har också diskuterats, och många kräver ett ökat fokus på klassrumsnära inslag som metodik samt mer och bättre VFU. Frågan om lärares fortbildning har diskuterats flitigt. Även om inga skarpa förslag ligger på bordet, finns tydliga signaler om att staten genom ett s.k. professionsprogram vill ta ett fastare grepp om lärarnas fortbildning.

---

¹²¹ [Skolvärlden 2019-01-24: Stora skillnader i lärares fortbildning](#)

¹²² [OECD Improving schools in Sweden](#)

¹²³ SOU 2015:90 [Utbildning för framtidens arbetsmarknad. Bilaga 5 till Långtidsutredningen 2015](#)

¹²⁴ [Dir 2017:37: Organisationsöversyn av de statliga myndigheterna inom skolväsendet](#)

¹²⁵ [SOU 2017:51 Utbildning, undervisning och ledning – reformvård till stöd för en bättre skola](#)

Avslutande kommentarer

Denna rapport beskriver den omvärld som lärarutbildningarna vid Göteborgs universitet befinner sig i. Den presenterar nationell statistik över lärarutbildningarnas volymmässiga utveckling över tid, och övergripande data om kompetensförsörjningsläget i den svenska skolan. Rapporten försöker också fånga det policysammanhang som lärarutbildningarna verkar inom– vilka beslut som fattats, vilka frågor som utretts, och hur politiker, myndigheter och andra samhällsaktörer vill reformera lärarutbildningen för att höja kvaliteten och tackla angelägna samhällsproblem. Det går såklart inte att säga säkert vilka frågor som kommer att dominera och vilka trender som styr på lite längre sikt. Men med hjälp av de tillbakablickar på 2018 som gjorts i denna rapport, ska vi nu som avslutning beskriva tre områden som det kan vara värt att bevaka särskilt och ha i åtanke i olika strategiska diskussioner.

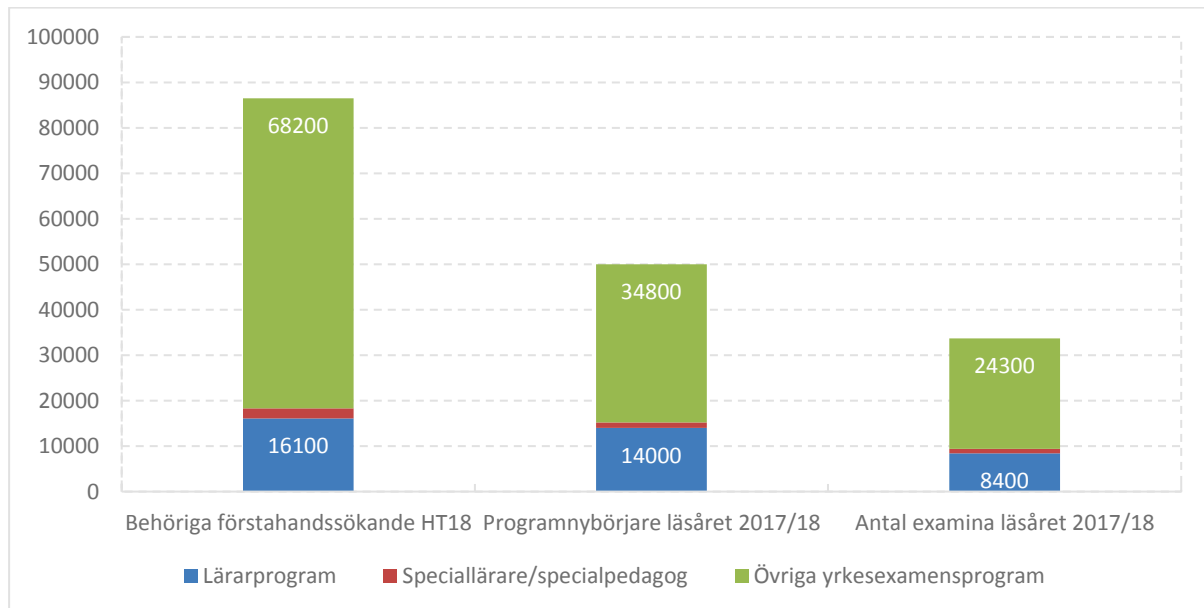
Läraryrke, lärarutbildningens dimensionering, och olika utbildningsformer. Det är ingen vild gissning att läraryrket kommer att bestå under lång tid framöver. Det är så omfattande att det inte kommer gå att utbilda bort med dagens lärarutbildningsutbud, sökandetryck och examensfrekvenser. Förutom de senaste årens utbyggnad av den reguljära lärarutbildningen, börjar politikens fokus gradvis skifta mot alternativa utbildningsformer, som med större flexibilitet och ökad studietakt ska ta studenterna till en lärarexamen. Troligen kommer arbetet med de alternativa utbildningsformerna att intensifieras. Styr- och resursutredningens tanke om att lärosätena ska ha som mål att utfärda ett visst antal lärarexamina istället för ett visst antal ”nybörjarplatser” är det senaste i raden av förslag som syftar till att sporra en mer omfattande användning av validering och kortare, kompletterande utbildningar. Givetvis behöver Göteborgs universitet och andra lärosäten som bedriver lärarutbildning även fortsättningsvis bevaka, analysera och förhålla sig till den här typen av förslag. Det blir exempelvis intressant att följa hur de reguljära lärarprogrammets attraktivitet, studentvolym och utbildningsupplägg påverkas på lång sikt av de alternativa utbildningsprogrammets expansion. Om dessutom tankarna på fristående lärarutbildningar blir verklighet om några kommer lärarutbildningslandskapet naturligtvis att förändras ytterligare.

Lärares fortbildning. En annan fråga som berör lärosätenas utbildningsutbud på lärarutbildningsområdet är frågan om lärares fortbildning. Det finns en bred politisk enighet om att staten bör ta ett starkare och mer samlat grepp om lärarnas fortbildning inom ramen för ett s.k. professionsprogram. Även om det återstår en del knutar att lösa kan man nog räkna med politiska initiativ på området. Flera utredningar som berört frågan föreslår att det inrättas en ”nationell funktion” för lärar- och skolledares kompetensutveckling. Det är dock än så länge oklart hur en sådan nationell funktion förhåller sig till lärosätenas ansvar och roll i utbildningssystemet. Ur ett lärosätesperspektiv är det en rimlig utgångspunkt att lärarutbildningarna är delaktiga i professionsprogrammet för att garantera att det vilar på en vetenskaplig grund. Så fungerar fortbildningen i stor utsträckning redan idag, men i ett framtida statligt styrt och mer strukturerat professionsprogram kan lärosätenas roll bli annorlunda och kraven på utbud och distributionsformer för utbildningen kan möjligen komma att förändras. Samverkan och dialog med skolhuvudmän och lärarprofessionen angående utbildningsutbudet kommer fortsatt att vara viktigt.

Höjda antagningskrav. En annan fråga som på lite sikt kan få stora konsekvenser för lärarutbildningarna är frågan om höjda antagningskrav till lärarutbildningen. Det finns ett brett politiskt stöd för att höja betygskraven för att komma in på lärarutbildningen och/eller införa olika former av antagningsprov. Senast uttrycktes detta i den sakpolitiska överenskommelsen mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna. Höjda antagningskrav skulle åtminstone initialt kunna medföra att betydligt färre personer antas till lärarutbildningarna vid Göteborgs universitet. Ingen vet dock i dagsläget hur de höjda kraven kommer att utformas, eller när de i så fall kan implementeras. Utredningar pågår fortfarande, och det kan också vara värt att påminna sig om att berörda myndigheter inte är fullt lika entusiastiska inför högre krav som politikerna är. Men med tanke på de potentiella konsekvenserna av högre krav kan frågan vara värd att hålla ett extra öga på.

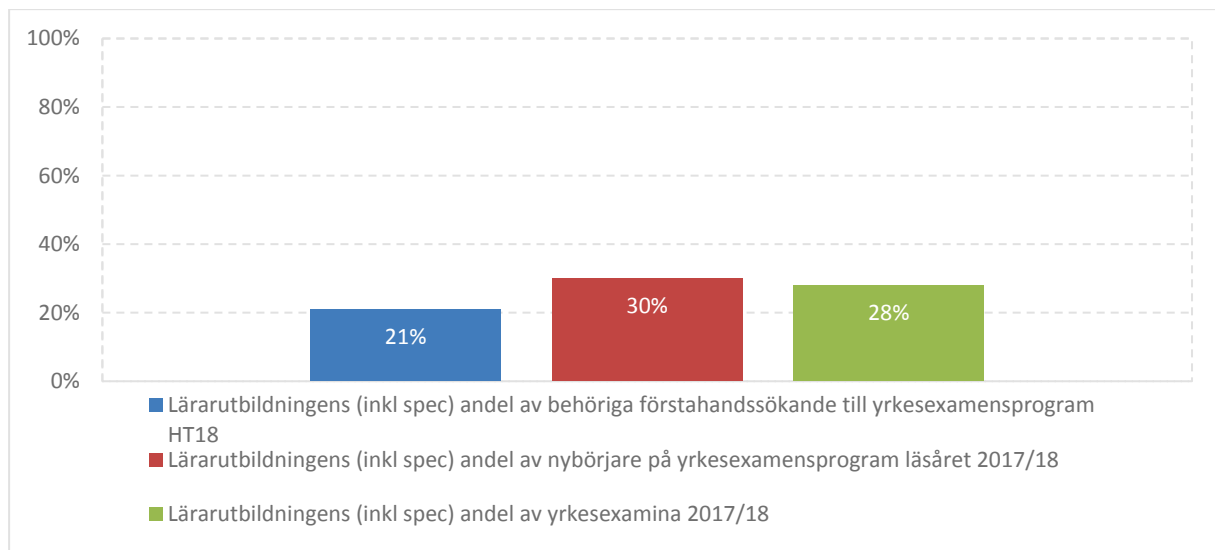
Bilaga A Lärarutbildningen jämfört med andra yrkesutbildningar

FIGUR A1: LÄRARUTBILDNINGENS VOLYM JÄMFÖRT MED ÖVRIGA YRKESEXAMENSPROGRAM 2018

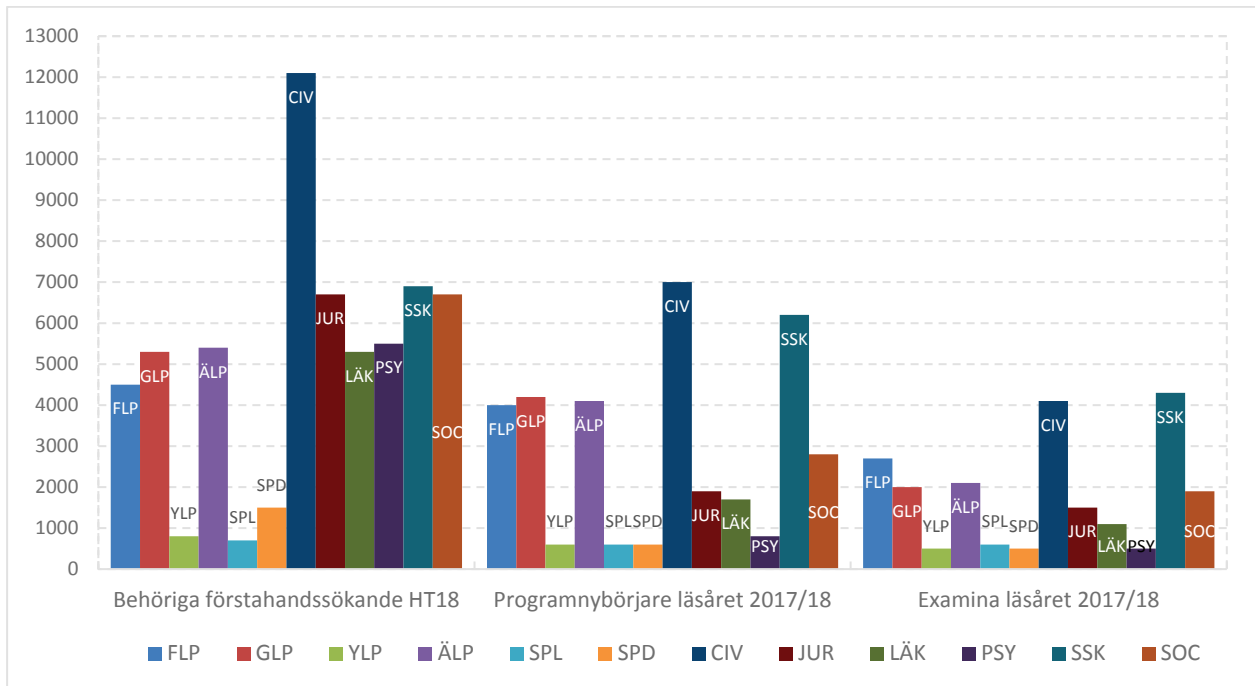
Källa: UKÄ statistikdatabas (siffror avrundade till närmaste hundratal). Antalet förstahandssökande avser de personer som i den första sökomgången sökt ett utbildningsprogram genom Universitets- och högskolerådets (UHR) antagningssystem (endast behöriga). Programnybörjare avser student som för första gången är registrerad på respektive program. Det innebär att programnybörjare blir man bara en gång per yrkesexamensprogram oberoende av högskola och oberoende av eventuella byten av studieinriktning inom ramen för denna examen. "Lärarprogram" avser de fyra examina i 2011 års lärarutbildning, den tidigare ospecificerade lärarexamen och de åtta lärarexamina som den ersatte 2001.

FIGUR A2: LÄRARPROGRAMMENS OCH SPECIALLÄRAR/SPECIALPEDAGOGPROGRAMMENS ANDEL AV SAMTLIGA YRKESEXAMENSPROGRAM 2018 (PROCENT)

Källa: UKÄ statistikdatabas (siffror avrundade till närmaste hundratal). Antalet förstahandssökande avser de personer som i den första sökomgången sökt ett utbildningsprogram genom Universitets- och högskolerådets (UHR) antagningssystem (endast behöriga). Programnybörjare avser student som för första gången är registrerad på respektive program. Det innebär att programnybörjare blir man bara en gång per yrkesexamensprogram oberoende av högskola och oberoende av eventuella byten av studieinriktning inom ramen för denna examen. OBS att "Lärarutbildningen" här avser de fyra examina i 2011 års lärarutbildning, den tidigare ospecificerade lärarexamen och de åtta lärarexamina som den ersatte 2001, samt speciallärar- och specialpedagogprogram.

FIGUR A3: LÄRARUTBILDNINGAR I JÄMFÖRELSE MED ETT URVAL AV YRKESEXAMENSPROGRAM

Källa: UKÄ statistikdatabas (siffror avrundade till närmaste hundratal). Antalet förstahandssökande avser de personer som i den första sökomgången sökt ett utbildningsprogram genom Universitets- och högskolerådets (UHR) antagningssystem (endast behöriga). Programnybörjare avser student som för första gången är registrerad på respektive program. Det innebär att programnybörjare blir man bara en gång per yrkesexamensprogram oberoende av högskola och oberoende av eventuella byten av studieinriktning inom ramen för denna examen. FLP=Förskolläraryrkesprogrammet, GLP=Grundläraryrkesprogrammet, YLP=Yrkesläraryrkesprogrammet, ÄLP=Ämnesläraryrkesprogrammet (inkl KPU), SPL=Specialläraryrkesprogrammet, SPD=Specialpedagogyrkesprogrammet, CIV=Civilingenjörprogrammet, JUR=Juristprogrammet, LÄK=Läraryrkesprogrammet, PSY=Psykologyrkesprogrammet, SSK=Sjuksköterskeyrkesprogrammet, SOC=Socionomprogrammet.